

Dunyo
adabiyoti
kutubxonasi

Хулиё КАРТАЛ
Эш қизининг
Кундалиги

Дунё адабиёти кутубхонаси

ХУЛИЁ КАРТАЛ

ЁШ ҚИЗНИНГ
КУНДАЛИГИ

t.me/@like_time_all_files

ЯНГИ АСР АВЛОДИ

Тошкент
2014

УЎК: 821.512.161

КБК: 87 (7)

К - 26

Каргал, Хулиё

Ёш қизнинг кундалиги /Х.Каргал. Таржимон: Дилфуза Шайзоқова. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2014. – 100 б.

ISBN 978-9943-27-385-6

Кундалик дафтар – инсон ҳаёти, руҳий кечинма, қувонч ва изтироблари акс этган манба.

Мазкур кундалик ҳам сизни бефарқ қолдирмайди. Қаҳрамоннинг дард ва шодликларига шерик бўласиз. Шунингдек, ўзингиз учун ибрат ва сабоқ олишингизга умид қиламиз.

УЎК: 821.512.161

КБК: 87 (7)

Таржимон:

Дилдора ШАЙЗОҚОВА

Сўзбоши муаллифи:

Абдулла УЛУҒОВ

филология фанлари номзоди, ЎзМУ доценти

Тақризчи:

Адҳам АЛИМБЕКОВ

филология фанлари номзоди, ЎзМУ доценти

Масъул муҳаррир:

Абдумурод ТИЛАВОВ

ISBN 978-9943-27-385-6

© Хулиё Каргал «Ёш қизнинг кундалиги». «Янги аср авлоди», 2014 йил

«КУНДАЛИК»НИ ЎҚИБ...

Хулиё Карталнинг ушбу китобида ўтаётган умрнинг ҳар лаҳзаларидан завқланадиган ва ҳаётдаги ҳар бир воқеа-ҳодисада сир, жозоба, ҳикмат мужассамлигини кўра биладиган таъсирчан қалбли инсоннинг маҳзун кечинмалари, ўйга толдиргувчи мулоҳазалари битилган. Унда бадий асарлардаги сингари сюжет чизиғи, бир-бири билан можаролашган қаҳрамонлар образи кўринмайди. Мазкур китобда кўнгилда кечган ўйлар баён қилинади, холос. Китобнинг бош қаҳрамони – муаллифнинг ўзи. Муаллиф – унинг асосий ва бирдан-бир қаҳрамони. Лекин ана шу якка, ягона қаҳрамон ўйлари, кечинмалари, ҳаёт ва инсон умри ҳақидаги мулоҳазалари кишини кўп масалалар хусусида ўйлаб кўришга, мушоҳада юриштишга ундайди. «Кундалик»нинг аҳамияти ва эътиборли жиҳати аввало шу билан белгиланади. Аслида айни сифат, худди шу хусусият ҳар қандай асарга жозоба бағишлайди. Тўрт сатрли шеърнинг ҳам, юзлаб саҳифадан иборат романнинг ҳам қадри, аслида шу фазилати, яъни ўқувчига қанчалик таъсир кўрсатишига кўра аниқланади.

Аввало муаллифнинг жумлаи жаҳонни, еру осмонни, ҳайвоноту наботот оламини яратган қудратли зотга эътиқоди, ишончи кишини ҳаваслантиради. У теварак-атрофдаги ҳар бир мавжудот, барча оламларни Яратганнинг қудрати, ҳикма-

ти, гўзаллигини кўради. Миттигина майса ҳам унда ҳаёт завқи, тирикликка шукроналик ҳиссини уйғотади. Унга қараб: «Майсанинг ҳаётини кузатиб, лол қоласиз. Шу митти беғубор майса ҳаёт қийинчиликларини писанд қилмасдан, умрини хушнуд табассум билан кечиришни уддалай олади» дея мушоҳада юритади ва «Азизим, инсон тақдирига ёзилганига рози бўлиб, эришганига шукр қилишни ўрганмас экан, бахтга етиша олмайди» деган хулосага келади. Муаллиф ўзи кузатган, гувоҳи бўлган, фикрлаши учун туртки берган, ўтаётган кунлари, атрофидаги одамлар ҳаёти ҳақида мушоҳада юритишига сабаб бўлган воқеа-ҳодисалардан шу тарзда ўзи учун сабоқ олади. Кундаликдаги: «Неча марта тирноқ олсангиз, яна бармоқларингизда тирноқ ўсаверади. Бунда қандай каромат бор? Эт ичидан суяк, яъни тирноқ – қаттиқ нарса ўсиб чиқиши мени ўйлантирган, ҳайратга солган эди. Инсон аъзосида яна шундай ҳолат борми, дея ўйладим. Хаёлимга марвариддай тишларим келди. У ҳам юмшоқ эт ичидаги суяк сингари яратилган... Бу – мўъжиза. Ҳам ҳайрат, ҳам даҳшатга тушдим. Юмшоқ тупроқдан ўсиб чиққан дарахтлар ҳам қаттиқ. Инсон танасини хаёлимдан ўтказдим. Унинг териси остида юзлаб суяк мавжуд. Суяк ичида эса «илик» дея номланган яна бир эт бор. Эт ичида суяк, суяк ичида эт...Тупроқдан дарахт ҳаёт олади, дарахтдан мева... Қандай бетакрор мўъжизалар! Шундай эмасми, азизларим?! Бармоғимдаги тирноқни кузатиб, бир неча лаҳзада шунча фикрлар хаёлимдан ўтди. Дарҳақиқат, олам – ажойиботларга тўла» каби қайдлар бошқалар учун ҳам ибрат бўла олади. Бу каби мулоҳазалар билан танишганда ҳар бир киши, табиийки, теварак-атрофдаги воқеаларга эътиборсизлиги, ҳатто ўзи-

нинг вужудидаги мўъжизаларга ҳам бепарволиги тўғрисида ўйлай бошлайди. Шукрона қилиб яшашга ҳамиша беҳисоб асослар борлигини беихтиёр хаёлидан ўтказди. «Кундалик»да баён қилинган аксарият мулоҳазалар қачондир ўзининг ҳам кўнглидан кечгани, лекин уларга лоқайд қараганидан ич-ичидан хижолат тортади. Чунки «Ёш қизнинг кундалиги» ҳар биримизни қалбимизга бепарво бўлмасликка ундайди. Гийбат, ҳасад, такаббурлик, манманлик, мансабпарастлик каби иллатларга берилиш оқибатида кўнгли қорайиши, Яратганга астойдил шукрона қилиб, синовларга бардош берганда эса кишининг қалб қандили чарақлаб ёниши, шунда олам мунаввар, ҳаёт завқли, тирикликнинг ҳар лаҳзаси мислсиз мўъжизалигини эсга солади. Барча кишилар ҳам «Кундалик» муаллифи сингари бармоқларидаги тирноқлар, ердан униб чиққан майса, гул япроғидаги шабнамга эътибор қилганида инсоният ҳаёти бутунлай бўлакча кечарди. Унда «душман», «рақиб» каби сўзлар пайдо бўлмас, хавотир, қўрқув, ҳадиксираб яшашга ҳеч қандай асос қолмасди. «Кундалик» муаллифи ҳаётни кузатиб, мушоҳада қилгани сингари вужудимиздаги ҳар бир аъзода, теварак-атрофимиздаги жонли, жонсиз ҳар бир мавжудотда мислсиз сир, жумбоқ ва ҳикмат мужассам. Чунончи, одам бармоқларидаги тирноқлар ўсмай қолса, танасида қон таркиби ўзгариб, бузилар экан. Ёки англиялик микробиологлар одамнинг умуртқа поғонаси – думғазаси ичида тарик донаси ҳажмида бир гавҳар борлиги ва киши вафот этганидан кейин қанча замон ўтса-да, ана шу гавҳар чириб, йўқ бўлиб кетмаслиги, унга ўта юқори ҳарорат ҳам, турли кимёвий моддалар ҳам таъсир эта олмаслигини аниқлашди. Замонамиз олимларининг бу оламшумул кашфиёти эса бун-

дан ўн беш аср илгари пайгамбаримиз Муҳаммад саллалоҳу алайҳи васалламнинг: «Инсоннинг ҳамма аъзоси чириб, думғазасигина сақланиб қолади, инсоннинг қайта таркиб топтирилмоғига шу думғаза асос бўлур» дея қилган марҳаматлари айни ҳақиқат эканлигига илмий исботдир. «Кундалик» муаллифи кишининг кўрган, кузатган, гувоҳи бўлган, хаёлидан ўтган ҳар бир воқеа-ҳодиса аслида унинг учун огоҳликка даъват этувчи ишора, аломат эканлигини англайди. Чунки уларнинг бунёдкори, мислсиз яратувчиси борлигини қалбан ҳис қилади. Шунинг учун «Осмон, Ер, Қуёш, Ой, юлдузлар каби санаб адоғига етиб бўлмайдиган неъматлар Аллоҳнинг биру борлиги, қудратининг чексизлигини тафаккур қилишга чақиради. Қуёш ботиши, куннинг тун билан ўрин алмашиши, юлдузларнинг пайдо бўлиши, яна тонг отиши каби кўзимиз ўрганиб қолган ҳодисалар эса оламнинг ягона бошқарувчиси борлиги, ундан бошқаси боқий эмаслигини иботлайди. Албатта, тафаккур қилувчилар буларнинг барини кўрганда Аллоҳни поклаб, ёд этадилар», дейди. Ҳаётнинг паст-баландини кўриб-кечирган, кўп тажриба ортирган кексалар, одатда, шундай фикр юритади. «Кундалик» соҳиби эса бундай пурҳикмат ҳақиқатларни ёшлигидаёқ англайди, қалбан ҳис қилади. Унинг бу жиҳати, албатта, кишини қувонтиради. Чунки у кундалигига: «Модомики, дунёга келган эканмиз, бу ерда бир қанча маънавий, инсоний вазифаларни ўташимиз, Аллоҳ буюрганларини бажаришимиз керак бўлади. Бунда осийлик қилганлар эса Аллоҳ газаби ва жазосига дучор бўлади. Охиратдаги бахтли ва осойишта ҳаёт бу дунёда қилган амалларимизга, хайрли ишларимизга боғлиқ. Ўлимдан сўнг қайта тирилишга ишониш – иймон шартларидан бири. Мўминнинг

ақли билан кофирнинг ақли шу нуқтада фарқланади» дея қайд қилади. Ёш қизнинг бундай теран мушоҳада юрита олиши – туйғуларининг тиниқлиги, фикри равшанлигидан далолат беради. Бу эса унинг қалб қандили чарақлаб, ботинини нурлантириб туриши, шу боис у борлиқнинг ҳар бир ҳодисасидан теран маъно ва ҳикмат ўқиши-ю, уқишини билдиради. «Кундалик» ўз ўқувчиларини ҳамиша огоҳ, сергак бўлишга, ҳаётнинг ҳар лаҳзасини қадрлашга, умр нима учун берилганини англашга, теварак-атрофдаги ҳар бир воқеа-ҳодисада чексиз ҳикмат мужассамлигини идрок этишга даъват этади. Айни чоғда ҳаётимиздаги ҳар бир ҳодиса нимагадир ишора экани, қалбимиз буни олдиндан ҳис этиши, лекин барчамиз унга бепарво эканимизга ишонтиради.

*Абдулла УЛУҒОВ,
филология фанлари номзоди,
ЎзМУ доценти*

МУҚАДДИМА

«Сўнги пайтларда инсоният ўзи ижод этган китоб ва санъат асари тилига асир бўлиб, мунаввар олам тилини унутгандай гўё ...»

Ўн етти ёшимдан бери ёнимда доим сирдош ҳамроҳим бўлар эди. Аслида қайга бормай, ғам-қайғу, ташвиш, маҳзунлик мендан бир қадам нари кетмасди. Ҳамроҳим эса қайғули дамларимда юрагимдан ўтаётган кечинмалар, ўй-хаёлни англайдиган, ҳаёт мазмунини ундан иккиланмай сўраб оладиган сирдошим эди. Ўзимга ишонки, ўзлимни англаш, умрим мазмунини фаҳмлашда, хатоларимни кўрсатишда ишончли кўзгу эди у менга. Бир сўз билан айтганда, юрагимдаги бўшлиқни тўлдирар, ҳаётимга мазмун киритар эди.

Бир нечта дўстим кундалик дафтар тутишар ва қалб сирларини сатрларга жо қилишар эди. Улар кундалигини ўқишимга изн беришарди. Бир нарсасага ҳайрон бўлардим: кундаликда қачон, қаерда, ким билан нималар юз бергани, бошидан нималар ўтганини ёзишарди, холос. Бу – яхши. Лекин кундаликда нимани ҳис қилдинг, қандай ибрат олдинг, қандай хулоса чиқардинг? – бундай саволларга жавоб йўқ эди. Менимча, инсоннинг бошидан кечиргани эмас, балки унинг қандай хулоса чиқаргани, бу воқеалардан яхши-ёмонини ажрата олгани муҳимроқ. Мақсад – рўй берган воқеалар кундаликда қайд қилингани эмас,

аксинча ундан қандай хулоса чиқаргани, умри давомида қанчалар савобли амалларни уддасидан чиққанини ўйлашдир.

Кундалигимдаги қайдлар қалбим таржимонидир. Унда қалб сирлари баён қилинган, қалб эшиклари очилган... Кундалигимга самимият билан дил розларимни айта олсам, у ҳам менга беминнат ўзимнинг яхши-ёмон томонларимни кўрсатишга ҳозир.

Ўн тўққиз ёшимда менга озор берган қанча ёмон дўстим бўлса, баридан воз кечдим ва уйга қамалдим. Уйқусиз тунларим бошланди. Аммо қўрқувга тушмадим. Фақат бир гапни такрорлардим: «Энди ёлғиз ўзим билан сирлашаман. Ўзимдан сўрайман ҳаёт моҳиятини. Ўз – ўзимга дўст бўлман. Мени жарлик томон бошловчи, азобга гирифтор қилувчи бундай жоҳил дўстлар керак эмас».

Бу мен учун Маккадан Мадинага ҳижрат қилишдай эди. Инсон бошига тушган ташвишлардан хулоса чиқариб, ҳаёт мазмунини англашга интилса адашмайди. Бошингизга қандай кун тушса, албатта, бунинг ё мукофоти, ё ажри бор. Бу бажарган амалларингизга боғлиқ. Мен шуни тушундим.

Ҳаётнинг яширин гавҳари мавжуд. Қанча излансангиз, ўша гавҳарга шунча яқин келасиз. Шу тариқа мен у томон интилишни бошладим. Дастлаб қалбимни ғуборлардан тозаладим. Ҳаётда изланишдан тўхтадим. Ниманидир топдим у нима нидир йўқотдим. Инсон учун йўқотиш – аслида у учун бошқатдан эришиш экан. Ўзлимни топишга ҳаракат қилдим. Шунинг учун, азизларим, йўқотишларидан чўчиманг. Сизга яна бир имконият берилади.

Йигирма ёшимгача ёнимдагилар билан бирга, бир оқимда оқдим. Менга бахт келтирмаган, кўр-

кўрона, мақсадсиз яшаш эди бу. Ҳар бир хато мени яралар, яхши фазилатларим, меҳрим, савоб амалларимни тортиб оларди, бу – мазмунсиз яшаш. Қуёш нурида эриб бораётган муз эдим. Шу ёшимда ўйлаб қолдим: «Бу инсонлар қайга боряпти?» Ҳаётда яшашдан мақсадим не экани тўғрисида ўзимга жиддий савол бердим. Сабаби, ҳар жума бобом қабрини зиёрат қилгани борадиган бўлди. Барининг яқуни ўлимлигини, инсоният абадиятга дахлдор эмаслигини фикр қила бошлагандим. Дунёдан ўтган марҳумлар қабрини кўриб, ўз охиратим, унинг савобига эришиш ҳақида ўйладим. Ҳаётнинг асл моҳиятини менга ўлим англади.

Одамлардан ўзимни олиб қочишим шунга мажбурлигимдан эди. Чунки бу менга азоб берарди. Аммо бу телбаликдан бошқа нарса эмасди. Юрагимдаги бўшлиқ олиб келган қўрқув, маҳзунлик, тушқунлик эди. Вақт ўтиб бунинг энди кундалигимда: «Ота-онам нега мени дунёга келтирди? Мен нега бахтсизман?» каби қайғули саволларни ёзмас эдим. Қалби ўлик инсонлардан узоқлашдим. Ҳаётни сева бошладим. Дарахтзор, хушбўй гуллар, қушлар сайраши, ҳатто миттигина чумоли ҳам менга бахт берарди. Табиатга мафтун эдим. Инсон қалби англаб бўлмас шундай мўъжиза. Қалб недан қувонади? Нимадан нафратланади? Қандай орзулар қилади? Инсонни қаерларга бошлайди?

Ҳаётдан бутунлай умидини узган камина учун борадиган биргина жой қолган эди. Мен ўша томон йўл олдим. Дунёнинг бурчаги, кимсасиз орол эмасди бу макон. Ўша маъво – қалбим эди. Чунки Аллоҳ уйи шу ердалигини тушуниб етгандим. Ўзимга берган саволларим жавобини Ундан билардим. Инсон фақат моддий эмас, маънавий озу-

қани ҳам олсагина комилликка, хотиржамликка эришар экан. Билганим сари ўргангим келарди.

Мазкур китоб эса кейинги икки йил давомида ўқиганим, кўрган ва кузатганларим, ибрат олган воқеаларим ҳосиласидир. Тан олишим керак, бу қайдларим қачондир китоб бўлади, деб ўйламаган ҳам эдим. Ҳаётимнинг бир парчасига айланган радио ва нашриётдаги фаолиятимни эътироф этмасам адолатдан бўлмас. Сабаби, фаолиятим давомида яхши дўстлар орттирдим, ҳаётимни англадим, ҳаётни сева бошладим.

Унутманг, азизларим! Ҳар бир синовда биз учун аталган бир маъно ва мукофот бор. Ҳаётимиз мазмуни – ким бўлиб туғилишимиздан қатъи назар, умр поёнида комилликка эришиб, бу дунёдан кўз юмишдан манзум. Инсон бир марта туғилади, бир марта яшайди, бир марта севади, бир марта ўлади. Шу бир марталик умр давомида икки дунё савобига эришиш насиб қилсин.

БИРИНЧИ ҚИСМ

КУНДАЛИГИМ ТИЛГА КИРДИ

КЎЗГУ ВА ҚУЁШ

31 октябрь, пайшанба

Биринчи бор меҳр қўйганим – қушчам ўлганида жуда хафа бўлгандим. Унинг ранго-ранг, майин патларини силашни севардим. Аммо бу севинч мени тарк этди. Қушчам ўлиб қолди. Уни тупроққа кўмиб, устини тозалаётганимда гўё юрагимни севинтирувчи манзаралар ниҳоясига етганди. «Табиат ўзи яратди. Аммо бу нафис патлар энди наҳот тупроқ остида чириса» – худди шундай фикр хаёлимни чулғаб олди. Бир оздан сўнг қуёш – кўзгу экани ёдимга тушди. Қуёш – битта. У – ягона. Лекин нечта кўзгу бўлса, шунча қуёш акси пайдо бўлади. Агар ғафлат босмаса, инсон асл қуёшни ажрата олади. Акс ҳолда, у кўзгудаги аксини қуёш ҳисоблаб, кўр-кўрона ҳаёт кечираверади. Асл қуёшни фарқлаган ҳолда, «Она табиат сахий. Меҳрибон қуёш бошимизда нур сочмоқда. Қушчамдан ҳам минг бор кўркам жонзотлар, ҳатто инсон ҳам насибаси тугагач яна тупроққа қайтаяпти. Мен эса бир қушча учун дардга кўмиддимми? Барчамиз кун келиб, бир сиқим турпоққа айланамиз-ку!», дея ўзимни овутдим.

Хок бўлиш, тупроқда чириш... Наҳот, барчамиз ризқимиз тугагач, тупроққа айланиб, йўқ бўлиб кетамиз? Ёки ўша чириган хилқат бошқа жойда кўкариш, ниҳолга айланиб, янги ҳаёт бошлаш учун йўл оладими? Бу фикр хаёлимга кели-

ши билан мени мавҳум туйғулар чулғаб олди. Балки мен бетакрор манзара, ўлмас асар яратсам – унинг унутилиб кетишига йўл қўймасдим. Уни имкон борича асраб-авайлардим. Туйғуларим, ҳаётий кузатишларим ифодаси бўлган сатрларни муҳофаза қилардим, эҳтимол. Шунинг учун мени нохушлик қамраб олгандир. Албатта, Аллоҳ таоло бу бетакрор асарларни йўқлик қаърига мавҳ қилмас. Бирор рассом ойлар давомида яратган санъат асарини кун келиб оловга отиб ёқиши уволдан бошқа нарса эмас. Аммо коинот уволни тан олмайди. У ризқи тугаган гўзалликнинг чириб, йўқ бўлиб кетишига йўл қўймайди, балки бошқа оламда сизга завқ бериши учун тирилтади.

Аллоҳ таоло каромати билан жамики жонзот насибаси адо бўлгач, бу дунёни тарк этади. Аммо бизга бахт берувчи бир нарса борки, ҳаёт шу билан тамом бўлмайди. Аксинча, бу ўлим савоб амалларингиз билан абадий ҳаётга қўйган биринчи қадамнингиз саналади.

Қушчам ўлгач, ундан сўнг яна иккита қушни парвариш қилдим. Мана ҳозир шу қушчалар чуғурлашяпти.

«Ана! Роббим бирини олди, ўрнига мукофот тарзида жуфт берди», – дедим. Азизим, инсон учун бундан ортиқ бахт борми?

Меҳрибон қуёш ҳамон бирдай нур сочмоқда. Нимасинидир йўқотган инсонга гўзал сабри учун ундан-да яхшироқ мукофот берилади. Ҳаётнинг янги жилваларини кўрасиз. Қалбингиз зиёга тўлади. Ҳаётни сева бошлайсиз. Кўнглингизда янги умидлар уйғонади...

Кўзгу синиши мумкин. Чунки унинг ортидаги илоҳий гўзалликни пайқаш қалби уйғоқ инсонларга насиб этади. Янги кўзгуда янги гўзалликни кўрасиз. Дунё ҳаваслари кўзгусини синдира ол-

сангиз, охират саодатига эришасиз, асл моҳият-ни мазкур кўзгуда ёрқинроқ кўриш бахтига муяс-сар бўласиз.

ҚАЛБИНГ УМИДИНИ СЎНДИРМА

8 ноябрь, 1996 йил, жума

Осуда тун поёнига етиб, жума тонгини қарши олаяпмиз. Атрофни қуюқ туман қоплаган. Шу са-баб теваракни кўриб бўлмайди. Денгизда кема-лар ҳаракати вақтинча тўхтатилди. Манзарани кузатар эканман, хаёлимга галати ўхшатиш кел-ди. Инсон кундалик режаларини ҳавонинг ҳола-тига қараб белгилаши ҳақида ўйлар эдим, яъни инсон руҳияти табиат шартларига кўра ўзгара-ди. Ёмғирли кунларда ўзимни маҳзун, совуқ кун-ларда нохуш, ҳаво очиқ кунларда бахтли ҳис қила-ман...

Кечадан буён кема қўнғироғи эшитилар ва бу эса туманли ҳаводан барчани огоҳ этарди. Ҳар доим бундай манзарани кўз олдимга келтирганим-да: «Ичимдаги туман ташқаридаги тумандан қу-юқроқ», дер эдим ўзимга.

У бетўхтов огоҳлантириш юбормоқда: «Диққат! Қуюқ туман! Қоидаларга риоя қилинг! Ҳаёт – азиз!»

Ҳа, ҳаёт синови шу экан. Ташқарида одамлар-ни тумандан тўхтовсиз огоҳлантирилаётганидек, виждон, руҳ, кўнглим доим мени сергак бўлишга чақирар эди. Менга хабар юборарди. Улар: «Наф-синг туфайли қуюқ туман қоплаб олди. Атрофни яхши кўра олмаяпмиз. Савобдан узоқлашаяпмиз, – дейди.

Улар рост сўзлашади. Қалбимни дунё ҳаваси эгаллаганки, мен гафлатдаман. Коинот, мунав-

вар олам яратувчиси парвардигорни эшлашдан йироқман. Менга дунё ҳою ҳаваслари, дунё ташвишлари бўлса кифоя.

Шу қуюқ туман туфайли қанча автоҳалокатлар содир бўлади. Биров машинасига ёқилғи олиш учун кетаётиб, олдидаги жарликни кўрмай қолди ва шу жарликка қулади. Оқибатда, у дунёдан кўз юмди. Бунга ўхшаш нохуш ҳодисаларни кўп эшитамиз. Кўзимни шира босиб, икки қадам олдиндаги жарликни кўрмаяпман. Мен ҳам охирида ҳалокатга юз тутаманми?

Туман туфайли кўча чироқлари нури кўринмапти. Нафсим сабаб асл зиёни мен ҳам илғай олаяпман. У ҳолда охират саодатига қандай эришаман? Ота-онамни қандай рози қиламан? Менинг бахтим шундамасми, сирдошим – кундалигим? Туман тарқаб, ўзлигимни англашни истайман. Виждоним ноалари туман ичида йўқ бўлиб кетмайди. Қалбим умидларини сўндирмайман. Бунга йўл қўймайман.

«Қалбингга қулоқ тут. Қалбинг истакларини ўлдирсанг, қалбинг ўрнида бир парча эт қолади. Ҳаёт синовлари, бўронларини енгиб, қалбингга қайт. Қалби гўзал инсоннинг ўзи ҳам гўзалдир. Қандай аҳволда бўлма, у сени ёлғиз қолдирмайди. Ёлғизлик – азоб. Яхши дўст азобдан қутқаради. Яхши дўст соҳиби бўласан. Шунга асло унутма!»

ҚИШГА ҲАМНАҲАС БАҲОР

24 март, 1997 йил, душанба

Тўпқопи (зиёратгоҳ) томон кетмоқдаман. Автобус йўлга тушганига 10 дақиқа бўлди. Ойнадан манзарани томоша қилиб борардим. Кейин толиқиб бошимни ўриндиққа ташладим. Бироз ўтиб, кўзимни очдим ва яна ташқарига назар ташладим. Нимани кўрдим, денг! Қор ёғаяпти. Табиат уйғониб, эндигина баҳор кириб келган, гуллар очила бошлаган эди. Бўй чўзаётган гулларни оқ рўмол ила ўранганди гўё.

Бу худди оғзи ошга етиб, энди бахтга эришган одам бошига яна кулфат тушгандаги қайғуни эслатарди. Бу билан қувончингиз сизни тарк этмасин. Яна қуёш нурини сочади ва қорлар эриб кетади. Инсон қанчалар ўқиб-изланмасин, яхшилик ортидан югуриб-елмасин, агар нафс қулига айланса, савоблари мана шу қор каби эриб кетади.

Қор ёғаётганда сафарга чиқишни соғинган эдим. Қор парчалари атрофни қоплашда давом этар, баъзилари ойнага тушиб, эриб кетарди. Ажойиб манзара. Ҳаво жуда гўзал. Бир неча бекатдан сўнг манзилга етаман. Мана, манзилга яқинлашиб қолдим. Ҳаёт йўлининг болалик, ёшлик, кексалик бекатлари. Бахтни сўнги бекатдан топамизми, ажабо?

ЭРТАНГИ КУН БИЗНИКИ, КЕЧА ҲАМ...

5 апрель, 1997 йил, шанба

Аввал ёзган хотираларимни тартибга солар эканман, 1993 йил 30 сентябрда қайд қилинган сатрларга кўзим тушди: «Тирноғим учидан, сочим

толасигача маҳзунлик чулғаб олган. Кеча бола эдим, жуда шўх бола. Бугун эса улғайдим. Ерга урса, кўкка сапчийдиган бола эдим. Саратон жазирамасида ҳам устимни лой билан чаплаб юрар эдим. Қани ўша кунлар? Севимли ўйинчоқларим, жажжи коптокчаларим. Катта копток сотиб олишга доим пулим етмай қоларди. Боғда отам қуриб берган арғимчоқлар қани энди? Дарахтдан териб тушган анжирларга нима бўлди? Болалигим кўз очиб юмгунча ўтиб кетдими? Қачон улғайишга улгурдим? Наҳот вақт ўз ҳукмини ўтказганини сезмаган бўлсам?

Яхшиямки, абадият бор. Шукрки, коинотни яратган меҳрибон Зот бор. Акс ҳолда мен бу синовларга қандай бардош қилардим? Севимли инсонларимдан айрилганимда ўзимни қандай оутардим? Абадият бўлмаганда гўзаллик завол топарди. Дардимга дард қўшилиб, қалбимда маҳзунлик ҳукмронлик қиларди. Дунё ҳаваслари билан бебаҳо умримни шамолга совурардим. Ҳолбуки, яхшиларга абадий жаннат ваъда қилинган. Шунингдек, мен суйган инсонлар ёнимда бўлади. Бу дунёдан айрилиш, ҳаётдан кўз юмиш абадий жаннатга етишдаги илк қадам саналади. Аллоҳ таоло мўминларни севади. Бунинг учун ўтган умрингиз ва ўлим қайғусига тушиб ачинманг.

Дунёда инсон юрагини вақт ва ўлим ўртайди. Лекин биз вақтдан унумли фойдаланиб, ҳар лаҳзани ибодат билан ўтказиш имкониятига эгамиз. Шу тариқа вақтимиз беҳуда ўтмаганини англаймиз ва афсусланмаймиз. Устига устак дақиқа сайин чин саодатга яқинлашамиз.

Вақт ва ўлимни кўпроқ қадрладик, ўзимиз орзу қилдик. Дақиқалар ўтган сайин Роббим шафқатига сазовор бўлиш истаги ушалмоқда.

Жаҳаннам оташидан қўрқмаймиз. Чунки дўзах оташи бизга фақатгина:

– Эй мўмин, тезроқ ўт. Иймонинг шуъласи оташимни сўндираяпти, – дейди.

Ичимизда дўзах оловини сўндира олувчи бир зиё бор: Бу – иймон зиёси. Доим шу шуълага интиламиз.

Ипак қурти «дунёнинг охири» деса, Яратган «капалак» дейди. Бу дунёда ипак қурти бўлсак ҳам, чин дунёда энди дунёга келган капалакдаймиз. Ҳар бир ниҳол ўз келажагини тушида қўради ва «Эртанги кун бизники» қўшиғини куйлайди.

ГУЛ ВА КУЛ

28 июнь, 1997 йил, душанба

Умр поёни, ўлимга доир баъзи ўйларимни қоғозга туширай, дейман. Шунини кутаман. Қоғоз менга қарайди, қалам қўлимга. Нечун вужудимни бу иккиланиш қамраб олди, билмайман. Хаёл мени узоқларга етаклайди. Қизиқ, одамзод ўз хаёлида нималарга эришмайди, дейсиз. Аммо, ҳамма вақт ҳам хаёл ҳақиқатга айланавермайди. Бекорчи хаёлга берилишдан эса наф йўқ. Маънавий оламни бекорчи хаёллардан қутқармасам шундай иккиланиб ўтавераман, шекилли. Чунки мен учун маънавий олам бой ва гўзал бўлиши асосий ўринда туради. Айтинг-чи, маънавий дунёсини бойитиб, гафлатдан қутулишда инсон учун бундан қулайроқ йўл бормикан?

Шундай йўл борки, кундалигимни илк сатрларидаёқ уни сизга англатишга уриндим. Энг яхши йўл кўрсатувчи ва фикрга чорловчи йўл бу – ўлимни ўйлаш ва эсдан чиқармаслик. Сизни таҳлика-

лардан олиб чиқувчи, иккиланишлардан халос қилувчи, маънавиятингизни бойитувчи шифобахш гиёҳдир у. Дунё ташвишлари елкангизни тоғдай босиб қолса, ўзингизни оғир ҳис қилганингизда у:

– Ҳой! Ўзингга кел! Қаерга йўл олдинг? – дея сўзлаб, сизни гафлатдан уйғотади. Ўлимни тез-тез ёдга олувчи инсон ҳаётда бахтли яшайди. Сабаби, камроқ хато қилади ва ҳаётини мураккаб-лаштирмайди. Ўлим ҳаёт синовларининг энг яхши давосидир. Азиз умри давомида нималарга эришди, йўқотганлари ва топганларининг сарҳисоби... Ўлимни эслаб турувчилар ана шундай бахтга эришади. Хатоларидан афсусланади, инсонлар кўнглини олади. Ахир дуо олтинга тенг, дуо инсонни фалокатлардан асрайди. Бундай инсон ҳаёти давомида олдига буюк мақсадларни қўяди.

Ўлим фариштаси бир куни ёнингга келиб:

– Вақт бўлди! – дейди.

Ўша лаҳзада мол-давлатинг, неча ёшдалигини, бажарилмаган ишларинг, севимли меҳрибон инсонларинг, оила, орзу-умидларинг... Энди уларнинг аҳамияти қолмайди. Барини ташлаб кетасан. Ҳатто ўзингни ҳам. Ўз тананг сенга итоат қилмайди. Шу тариқа дунё билан барча моддий муносабатларинг узилади. Сен тупроқ остида мангу уйқуга кетар экансан, қуёш уйқудан бош кўтардим, тун ботдим, севган кўшиғингни куйлашяптими, ёқтирган таомингни тайёрлашяптими, энди ҳеч бирининг сен учун маъноси йўқ. Тириклар дунёсида нималар бўлаётгани сен учун аҳамиятсиз. Асосийси, энди сенинг қабрдаги аҳволинг, қандай кунлар ёзилгани... Ё бирор бўстондасан, ё тиканзорда. Ё гулга айланасан, ё кулга. Жони танини тарк этишини ўйлаган охират сафарига гафлат уйқусидан уйғониб ҳозирлик кўришади. Токи, у ҳам бўстон соҳиби

бўлсин. Сафар сўнггида бажарган амалларига қараб, ё саодатига эришади ё разолатга. Ҳар ким ниятига яраша ўз ажрини олади.

БИР ТАКЛИФ ТЎҒРИСИДА

20 июль, 1997 йил, якшанба

Ўтган ҳафта ишдан чиқиб, уйга қайтиб келаётганимда телефон жириглаб қолди. Бу жаноб мени аввал ҳам икки марта йўқлаганди. Ахлоқи гўзал Гунайд Суавий дўстларига меҳрибон. Унинг қўнғироқ қилишидан мақсади мени Ҳарика шаҳрига таклиф этиш эди. Ажойиб дўстлари билан таништирмоқчи экан.

– Ишларим кўп. Мендан ранжиманг, – дея қилган эътирозларимни инобатга олмади. Келишимни қаттиқ илтимос қилди. Мен ноилоҳ рози бўлдим. Эртаси куни поездга чиқиб бир ярим соат ичида Ҳарика шаҳрига етиб бордим.

Тўрт кун давомида меҳмон бўлдим ва ҳозир «Яхшиям таклифни қабул қилган эканман» дея ўзимдан мамнун бўлдим. Чунки, яхши дўстлар орттирдим. Саховатли кишиларга нисбатан яна бир карра меҳрим ошди. Айниқса, Жунайд офанинг:

– Азизим, сизга ажойиб неъмат берилган. Мен бу неъматни сарф қилишдан кўра, бошқалар билан баҳам кўришни истайман. Осуда ҳаётимизга шукрона айтиш лозим, – деган сўзлари менга ғоят таъсир қилди.

Бугун ҳамма бойлик ортидан қувишга тушган бир замонда ризқи, севинчини бошқалар билан баҳам кўришни истаган бу инсоннинг гўзал қалбига тасанно айтиш лозим. Бу инсон орзуси – яхшилар дуосини олиш, Аллоҳ ризосига эришиш-

дан иборат, холос. Одабийлик йўқолмаслиги учун мана шундай яхшиларни асрамоқ лозим.

МАЙСА БАҒРИДАГИ ТАБАССУМ

27 август, 1997 йил, чоршанба

Баъзан кичик майса ҳам сенга ҳаёт ва яшаш завқи, тирикликка шукронаю, меҳр туйғусини бера олади. Деворлар атрофида, бир сиқим тупроқ тагидан бош кўтарган майса қанчалар митти ва беғубор.

Афсус шундай гўзаллик оёқ остида. Ҳаётга умид бағишловчи майса. Унинг ҳаётини кузатиб, лол қоласиз. Митти ва беғуборлигига қарамай, майса ҳаёт қийинчиликларини писанд қилмайди. Бўрону довуллардан чўчимасдан умрини хушнуд, табассум билан кечирришни уддалай олади. Азизим, инсон тақдирига ёзилганига рози бўлиб, эришганларига шукр қилишни ўрганмас экан, у бахтга етиша олмайди.

ЎЗИМНИ АЗОБГА ТАШЛАШ

1 сентябрь, 1997 йил, душанба

Эминўғлида чиққан кемам 15 дақиқадан сўнг Кадикўй манзилига етиб келди ва лангарни ташлади. Йўловчилар пастга туша бошлашди. Шу пайт олдинги йўлакда шовқин кўтарилди.

– Денгизга одам йиқилиб кетди, – дея қий-чув қилишарди.

Барча ўша жойдан кўз узмайди. Чўкиб кетмаслигини тангридан сўраб, чин дилдан мўъжиза кутардилар. Улардаги хавотир мени ҳам қамраб олди. Жонига қасд қилган кимса 40 ёшларда-

ги бир аёл эди. У денгиз бағридан қутила олмас, гоҳ-гоҳ сув юзасида боши кўриниб қоларди. Мен галати бўлиб кетдим. Чунки қаршимдаги инсон ўлим билан олишар эди. Бир балиқчи аёлни қутқаришга шошилар, денгизга тўр ташлаб, уни тутишга тиришарди. Узоқ уринишлардан сўнг, у хаёлни ўлим чангалидан қутқарди. Барча энгил нафас олди, баъзилар ўз йўлига кета бошлади. Одамлар тарқалди. Бир ёш йигит эшитиладиган қилиб шундай деди:

– Аёлни қутқазган кимсага у жон қарздор бўлиб қолди. Ҳайронман, жонга қасд қилишни нима кераги бор эди? Одамзод қизиқ-да?!

Ёш йигит биргина савол берди. Аммо мени саволлар уммони ўраб олган эди:

– Агар аёлни қутқариб қолишмаганида, аёл бировдан қарздор бўлиб қолмасмиди? Яратганнинг розилигига эришиш учун ҳаётимизни қай тарзда идора қилиш даркор? Билмай хато қилиш ажри камроқми? Билиб туриб хато қилган банданинг гуноҳи оғирроқми? Бу синовларга инсон қаердан бардош олсин? Ахир инсон жони темирдан эмас-ку?! Ё сабри инсонлар Аллоҳнинг суюкли бандасига айланадимми?

Рост, балиқчи бўлмаганида ҳалиги аёл тирик қолиши даргумон эди. Агар мен шу хотираларни китоб ҳолида эълон қилмаганимда, сиз бу воқеадан беҳабар қолардингиз... Мана шу, яъни «Агар мен бўлмаганимда шу муаммо ечим топмасди» деган фикр, ўй-хаёл одамзодни барини унутишга мажбур қилади. Ҳатто, бизга ким ҳаёт инъом қилгани, ким олдида қарздорлигимизни ҳам унутамиз... Моҳиятдан узоқлашамиз, дунё ҳавасларига бериламиз ва хато қиламиз... Дунёга келиб биздан қандай яхши ном қолсин?... Бу ўзимизни билиб туриб азоб денгизига ташлаш эмасми?

РУҲ ВА НАФС

(Икки ғариб ошиқ)

25 ноябрь, 1997 йил

Фаолият олиб борадиган иш жойим – радио эшиттиришлар маркази Янгибоснада (жой номи) жойлашган эди. Мазкур маскан саноат ишлаб чиқариш ҳудуди бўлиб, ҳар қадамда завод ва фабрикага дуч келасиз. Барчасининг дарвозасида бир хил ёзув учрайди! «Диққат! Қопоғон ит бор!». Аслида бу ёзувга ҳожат йўқ. Дарвоза ортида баҳайбат кучукнинг вовуллаши «Мен шу ердаман» деганини англатади. Бу барака топкур жониворлар фабрика ёнида ўз иши билан жимгина кетаётган кишиларни ҳам чўчитади. Қалин занжирларини шиқирлатиб, ваҳимали вовуллаб, ортингиздан сизни кузатиб қўяди. Шунинг учун фабрика ёнидаги 10 дақиқалик йўлни 5 дақиқада ортда қолдирганингизни билмай қоласиз.

Бир йил бурун фабрика ёнидан ўтаётган эдим. Кўча бошидан ғалати товуш эшитилди. Нималар бўлаётганини англагунимча, қаршимдан баҳайбат, зотдор ит югуриб чиқди. У ёнимдан шамолдай ўтиб, ҳалиги овоз келган томон югуриб кетди. Эътиборимни жониворнинг югуриши тортди: нафис қадамлар билан, тили осилган ҳолда, жадал қадам ташларди. Ким билсин, бояги товушни эшитгунича кулбасида нималар қилди экан? Суяк кемираётганмиди ё ухлаётган? Аммо ҳуштак овози, соҳибининг товушини эшитар-эшитмас бари-ни ташлаб, у томон югуриб бормоқда.

Эгасининг чақиргани итга хуш ёққанди. Сабаби, унинг меҳрибони бор – ҳаётининг мазмуни шундан иборат ва, асосийси, соҳиби уни ардоқларди. Кимдир сизни йўқлаши, менимча, сизнинг

кимгадир азиз эканлигингиз ва кераклигингиз ифодасидир.

Мен шу кучук ўрнида бўлганимда, балки соҳибим чақириғига эътибор бермас, олдимдаги суякни кемирар, кулбамда ўйинимни давом эттирардим. Аммо бир ўй юрагимни зирқиратди: Яратган Худойим белги берганида, яхшиликка чорлаганида мен умрим давомида бояги кучукдай шошилиб, ҳаяжонланиб ёнига интилмаганман. Азон айтилганда, Яратган Эгам бандасини неча борчин саодатга чақирганида билмайман мен нималар билан машғул бўлганман? Дунё ҳаваслари ортидан елиб-югуришга эса вақт топганман. Ҳақиқати йўқ сохталик. Ишингга омад кулиб боқса гўё барча орзуларинг ушалгандай.

Дунёвий ҳаваслар менинг ўйинчоқларимга айланганди. Ёш бола ўйинчоқлари билан вақтинча овунганидай, мен ҳам ўзимни бир муддат оутардим. Виждоним ҳаловат топиши учун шу ўйинчоқлар билан ўзимни чалғитардим. Ҳаёт менга ато қилган ширин орзулар ортидан эргашардим. Нафсимнинг маънавий оламини ухлатиш учун айтилган аллалар, эртақларга шунчалар ўрганган эдимки, уни тарк этишни истамасдим. Азон чақириғини эшитгач, шу аллалар оғушида қолиб, неча бор: «Кейин келаман, вақт бор-ку», деб қайтиб кетардим. Дунё завқи кўзимни кўр қилиб қўйгани шу бўлса керак-да...

Шайх Саъдий шундай таъкидлаган эдилар:

«Чиройда инсон энг шарафли мавқеда яратилган, дейишади. Аммо Аллоҳга итоат қилган кучук ношукр одамдан афзалроқдир». Бу ҳақиқатни барча тан олади.

Шайх Саъдийнинг юқоридаги гапи фикрларимни тўлдиради. Демак, ҳар ким ишини ақлга мувофиқ адо этмоғи хайрлидир. Ақл қабул қилмай-

диган ишдан яхшилик дунёга келмайди. Ақлга қарши иш қилиш – нафсга эргашиш. Нафсига эргашган банда жаҳаннамга тушишига Аллоҳ фаришталарини гувоҳ қилди.

Инсон учун энг буюк душман – нафс. Нафс ёмонлигидан омон қолиш учун ақлга қулоқ солмоқ, ақл ҳукмига бўйсунмоқ керак .

Ахир Аллоҳнинг борлиги, бирлиги ҳам ақл билан танилади. Аллоҳ раҳмати ва барокатига инсон ақл билан етади. Нафсига бўйсунса тўғри йўлдан адашади, холос. Мусулмон бўлгани ҳолда, нафсига қул аҳмоқлар ҳам бор.

ОҚ ВА ҚОРА

27 декабрь, 1997 йил, шанба

Бир авлиё тўғрисидаги китобни ўқиётганимда, қарама-қарши фикрлар исканжасида қолдим. Китобда авлиёнинг ҳаёт тўғрисида шундай фикрлари келтирилган:

«Ҳаёт қанчалар ғалати. Бир шаҳарда ҳам маърифат, ҳам разолат ҳукмрон. Бир инсон бу ерда ҳидоятга кириш, жаҳолат ботқоғига ботиш учун ҳам турли восита ва имкониятларни топа олади».

Бу гапда асос бор. Бир шаҳарда масжид, мадрасалар бўлгани каби, улар қаршисида майхона ҳам жойлашганини кўрганмиз ёки кутубхона, илм даргоҳлари рўпарасида қаҳвахона, кўнгилочар марказларга дуч келиш мумкин. Ташқи чирой соҳиби бўлишни истаганлар учун гўзаллик салонлари, мода уйлари, косметология марказлари миждозлар хизматига ҳозир. Ички дунёсини бойитмоқчи бўлганлар учун эса илм марказлари ва китобхонлар клуби фаолият олиб боради.

Оёқларимиз бизни ниятимизга яраша ё яхши, ё ёмон ерларга бошлайди.

Бутун дунё шундай қарама-қарши ҳаёт билан тўла. Бири иккинчисини тўлдиради. Ёмонга дуч келмагунча, яхшининг қадрига етмаймиз. Яхши-ёмон, тўғри-хато, фойда-зиён, кундуз-кеча, иссиқ-совуқ, оқ-қора, кулгу-кўзёш, ширин-аччиқ, фаол-суст, савоб-гуноҳ, иймон-куфр...

Бу рўйхатни яна давом эттириш мумкин. Асосийси, инсоннинг яшашдан мақсади – кимлигини билиб кетишдир. «Эзгу ниятлар учун интилиш, шунга яраша умр кечириш, меҳнат қилиш – яшашдан асосий мақсадим», дегувчиларни ҳурмат қиламан.

Одам бу дунёда уч мақсад сари интилади у эса тўрт восита орқали қўлга киритилади. Бу уч мақсад:

1. Яхши турмуш кечириш.
  2. Бойликни сақлай билмоқ.
  3. Охират савоби учун савобли ишлар қилмоқ.
- Бунга эришишга имкон яратувчи тўрт восита:
1. Ҳалол меҳнат билан мол тўплаш.
  2. Бойликни сақлай билмоқ.
  3. Давлатни исроф қилмасдан ишлатмоқ.
  4. Ёмон ишлардан иложи борича тийилмоқ.

Яшашдан мақсади бўлмаган инсон нима қилади яшаб?! Бошида мингта ташвиш, лекин ибодат қилиш ташвиши йўқ. Аслида бенамоздан қочар экан, ҳатто шайтон ҳам. «Кексайганимда ўқиб, фарзимни бажараман», дейди гумроҳ бандалар. Ёки уни масжидлар қаршисида очилган замонавий қаҳвахона, майхоналар ўзига асир этдими?

Тўғри, ҳам тирикчилик, ҳам фарзанд тарбияси, ҳам ибодатни эплаш қийин. Тўрт нафар фарзандли оилада беш маҳал намозни қанда қилмаслик учун қандай ишда ишлаш керак? Кундузи

оиласини боқиш учун ишламаса, норасидаларни оч қолдириб, касал қилгани эвазига ўқиган намозларининг савоби инобатга олинармикан? Иложини топса, барчасини эпласа бўлар... Лекин ҳаммада ҳам имкон йўқ. Нима бўлганда ҳам барчанинг инсофини ўзига берсин.

Дунё ва охират мувозанатини сақлаган киши мўминдир. Дунё – охиратни топиш учун керак. Ўлимни кўп ёдга олиш бизни ғафлатда қолишдан сақлайди. Эртага нима бўлиши ёлғиз Роббимга аён. Яқинларимизни яхши кўришимизни бугун айтишимиз, бугун савоб қилишимиз, бугун ибодатда, ота-она хизматида ва дуосида бўлишимиз лозим. Токи, эртага кеч бўлмасин, азизим.

Ўлимдан кейин тирилишга ишониб, доим жаннат неъматлари учун интилиб яшаш лозим. Ҳаёт қарама-қаршиликлардан иборат. Оқ ва қора кун, қайси бирини танлаш ўзимизнинг илмимизга ҳавола. Фоний дунёда боқий охиратдаги қисматни ихтиёр этганлар Аллоҳ муҳаббатига сазовор бўлишади. Нафсни тийиш орқали инсонлар муҳаббатига эришилади.

БАХТНИ УЗОҚДАН ИЗЛАМАНГ

10 январь, 1998 йил, шанба

Ёлғизликда яшаб, ҳаётда меҳр кўрмаганлар доим ўзи учун бир олам яратиб олишади. Улар бу оламга беминнат меҳр ва муҳаббатни жо қиладилар. Ўз қалбларида ҳақиқий севгини кашф қилишади.

Бахт узоқда бўлса, кишининг ўз бахтини топишига бардоши етмасди, менимча. Иқболини узоқдан излаганлар ҳаётдан тез чарчайдилар, ҳаёт

мазмунини тополмайдилар. Аслида бахт инсоннинг ўзида, унинг ёнгинасида...

Чин севги, меҳр инсонга илоҳий куч-қудрат инъом қилади. Чин севгини англамаганимда ва шафқатсизларга дуч келганимда бу кучни қайдан олардим? Юрагимни меҳрсиз кимсаларга топширармидим? Жоҳилда меҳр бўлмайди. Унга эргашсам, мени жарликка қулатади-ку?!

Инсоннинг ҳаётда энг кўп интилгани бу – бахт бўлса керак. Унинг борлигига ишонишмаса, шубҳасиз одамлар яшашдан мазмун изламай қўйишади.

Дунёга меҳр қўйиш барча хатоларнинг бошидир. Аллоҳ таолодан бошқасига умид боғламаслик лозим. Не муродинг бўлса, фақат Ундан иста ва Ундан сўра. Сенга келадиган бир зарарни еру қўк аҳли бир жойга тўпланиб, ўнгламоққа киришсалар ҳам ўнглай олмас.

Фойдасиз сўзларни сўзламаган кишининг қалби нурга тўлади. Бахт ҳам шундай! Уни узоқлардан излаб, азиз умрингизни сувга оқизманг. Бахтимиз қалбимизда. Қалб Аллоҳ таолонинг уйи саналади. Қалбимизга қулоқ солганимизда, мудом бахт ва меҳр бизга ҳамроҳ бўлади. Барча ишни Аллоҳ ризоси учун қилган бандадан Яратган Эгам марҳаматини дариф тутмайди, иншааллоҳ.

ЭТ ВА СУЯК

17 январь, 1998 йил, шанба

«Эт ичида суюк, суюк ичида эт». Бир-бирига занжирдай улашиб кетган хаёлларим хулосаси эди юқоридаги фикр.

Дастлаб бармоғимдаги ярадан кўз узолмай қолдим. Тирноқ олаётганда эътиборсизлигим туфай-

ли ўйиб юборибман. Энди кузатсам, тирноғим кун сайин ўсаяпти ва ҳалиги яра ҳам битмоқда. Мени ўйга толдирадигани шуки, неча маротаба тирноқ олсангиз, яна бармоқларингизда тирноқ ўсаверади. Этни тирноқдан айириб бўлмайди. Бунда қандай каромат бор? Эт ичидан суяк, яъни тирноқ, қаттиқ нарса ўсиб чиқиши мени ўйлантирган, ҳайратга солган эди. Инсон аъзосида яна шундай ҳолат борми, дея ўйладим. Хаёлимга марвариддай оппоқ тишларим келди. У ҳам юмшоқ эт ичидаги суяк сингари яратилган... Бу – мўъжиза. Ҳам ҳайрат, ҳам даҳшатга тушдим. Юмшоқ тупроқдан униб чиққан дарахтлар ҳам қаттиқ. Инсон танасини хаёлимдан ўтказдим. Инсон териси остида юзлаб суяк мавжуд. Суяк ичида эса «илик» дея номланган яна бир эт бор. Эт ичида суяк, суяк ичида эт... Тупроқдан дарахт ҳаёт олади, дарахтдан мева... Қандай бетақрор мўъжизалар! Шундай эмасми, азизларим?!

Бармоғимдаги тирноқни кузатиб, бир неча лаҳзада шунча фикрлар хаёлимдан ўтди. Дарҳақиқат, олам ажойиботларга тўла.

Кўнгил уйи боғ, тану жонимиз соғ бўлса, шу албатта бахт эрур, азизим.

Ҳар бир субҳи тонгни ўз ҳаётинг ибтидоси, деб бил ва қуёшнинг ҳар бир ботишини ўз ҳаётинг интиҳоси, деб тушун. Шу кундалик қисқа ҳаётинг қандайдир хайрли иш билан, ўз устингдан бирор-бир ғалаба қозонишинг ёки ниманидир ўрганишинг билан нишонлансин. Ҳаётда биз икки юмушдан бирини амалга оширамиз: ё баҳорда экамиз, ё кунда тиланчилик қиламиз.

СЕВИШГАНЛАР КУНИ

14 февраль, 1998 йил

Бугун севишганлар куни экан. Йилнинг 365 кунининг ҳар бирига инсонлар ўзларича ном бериб чиқишган. Ўтган йил дўстларим даврасида шу суҳбатнинг гувоҳи бўлган эдим:

Севишганлар кунинда бир дона атиргул нархи осмонга кўтарилиб кетаркан. Бу йил ким билсин, нарх-наво қандай бўлади? Европада бу кунда гулчилар дўконинда гул бир дона ҳам қолмай, барчаси сотилиб кетаркан. Чўнтаги бўшлигидан севгилиси учун гул сотиб ололмаганлар ўзини ғариб сезишса керак.

Ўтган кунларимни ёдга олиб туғилган кунимда, севишганлар кунинда менга гул тутувчи азиз инсон йўқлигидан хафа бўлганимни ўйладим. Ўша байрам кунлари бориб, ўзим учун гуллар сотиб олар ва хотираларимга: «Сени севаман, азизим...» дея ёзиб қўярдим. Севиб-севилмаганим учун ўзимни ёлғизлик чоҳига ташлаб, ҳаёт завқидан узоқлашардим. Ўзимга ачинардим. Қани энди, сени ҳам ардоқловчи кимдир бўлса? Байрамларда кўнглингни олиб, ҳадялар берса? Кўнглингни остин-устун қилган бу бўронлар заҳрини бир гул тақдим қилиш билан юва олармикансан? Қандай адолатсизлик?! Инъом этилган гул кунлар ўтиб сўлийди. Сени севиб ардоқловчи кимса ҳам кун келиб дунёдан кўз юмади. Ўзинг ҳам абадий яшамайсан. Икки ўртада фақат бўшлиқ қолади.

Севишганлар кунинда инсонларни кузатаман... Барчанинг қўлида – гул. Кимдир севгилисидан олган, яна кимдир меҳрибонига гул бергани шошиб бормоқда. Инсон табиати шундай. У доим

орзу билан яшайди. Хушбўй гулни орзу қилганидай, мудом баҳорни қўмсайди. Бир бўстонни орзу қилганидай, доим жаннатга эришиш истаги билан яшайди.

Бир вақтлар мени севувчи инсон йўқлиги учун ўзимга ачинган бўлсам, бугун севишганлар кунда миллионлаб севиб, севилган инсонларга ачинапман. Биламан, севиш – нафратланишдан минг марта афзал. Аммо мен қалбини вақтинчалик севги асирига айланган куйи умрини унга сарфлаб, ҳақиқий ишқни англамай, бу дунёдан гафлатда ўтаётган инсонларга ачинапман, холос.

Севишганлар кундаги энг бахтли инсон ўзиман. Бошқалар севгилиси учун сарф-харажат қилиб, гудаста сотиб олади. Аммо шунга арзийдими бу севги? Мен севган Зот эса ҳар йили баҳор ва ёз фаслида ер юзини хушбўй гулларга буркайди. Сулув келинчакдек табиатни безатади. Уни суйган бандалари қалбини ана шу гўзаллик билан завқлантиради.

Севишганлар бир-бири билан тортишади. «Мени тушунишни истамайсан. Менинг орзу-истакларимни инобатга олмайсанми?» дея дилни оғритувчи сўзлар айтилади. Мени севган Зот эса мени мендан яхшироқ билади, дилимдан, хаёлимдан нималар ўтаётганини англайди.

Баъзи севишганлар оила қуриб, бирга умр кечирсалар ҳам иккиси бошқа-бошқа оламда яшайди. Севганингиз узоқ сафарга кетса, висол онларини кутиб, ой, кун, дақиқа санаб умр ўтказасиз. Мен севган Зот эса доим мен билан. Барча меҳрибонларимдан энг яқини У. Унга яқинлашишим учун Зотни англашим кифоя. Мендан ранжиманг, азизим. Аммо сиз севган инсоннинг қатор камчиликларини таъкидлаб ўтмасам бўлмас. Севгинингизнинг энг биринчи камчилиги қачондир

ўлим билан юзма-юз бўлишидир. Шунингдек, бирининг кўриниши нимжон, бирининг ёнида сариқ чақасиям йўқ. Яна кимдир жуда ақлли, аммо унда туйғу йўқ. Кўнглингизни олишни билмайди. Яна кимдир бой-бадавлат, аммо севгилингиз бойлигига қувониб, сизга вафо қилмайди. Аёл кишига эрининг хиёнатидан ортиқроқ азоб бўлмаса керак.

Мен суйган Зот эса Боқий, камчиликсиз яраган. Унинг тенги йўқ. Бу мунаввар олам, бор давлат соҳиби – У. Чексиз қудрат соҳиби – У. Ҳақиқий гўзаллик соҳиби – У. У – Зот гоят марҳаматли ва меҳрибон. Кўмак сўраб, илтижо қилиб қўлингни чўзсанг У ҳеч қачон сени умидсиз қолдирмайди. Барчамизни бирдай суяди. Уни таниганимиз, марҳаматига сазовор бўлганимизга шукр.

Севгилингиз бугун сизни бир даста гул билан йўқласа ҳам, дардингизга малҳам бўлолмайди. Биз севган Зот эса фарзларни бажарган мўмин бандаси учун жаннат инъом этиб, абадий азобдан халос қилади.

Хуллас, биз энг бахтли бандамиз, барчадан омадироқмиз. Фафлатдан узоқлашсангизгина сиз ҳам бундай бахтга сазовор бўласиз.

Аллоҳим! Бугунги севишганлар кунда ҳануз Сени излаётган, аммо ҳали асл Ишқни англамаган инсонларга ўзингни билдир, кўрсат. Сени излаб топа олмаётган бандаларга зиё ато эт. Акс ҳолда руҳлари ўз маконини топмай, асл севгини англамасдан дунёдан қўз юмадилар. Фоний дунёда дарду нола билан ўтишади. Қалбларида сен учун аталган ҳислар маънисига етсинлар.

САҲНА ОРТИ

18 февраль, 1998 йил

Ҳозир негадир «Ҳоживат ва Қорақўз» комедияси хаёлимдан ўтди. Аслида улар – қўғирчоқ. Бу икки жонсиз қўғирчоқларни саҳна ортида биров таёқлар билан бошқариб туради. Аммо саҳна нури бу таёқларни яширади. Томошабин бу нурларга чалғийди, қўғирчоқни ўйнатаётган таёқчаларни кўрмайди. Ҳоживат ва Қорақўз ҳаракатларига маҳлиё бўлади. Ҳаёт ҳам шундай экан. Инсон саҳна ортидаги кимсага эътибор бермайди. Парда олдидаги қўғирчоқлар ҳаракатини мириқиб кузатади. Бизнинг хатомиз шунда экан. Инсоннинг дунёга келиш сабаби, умрнинг асл мазмунини яширин қирралардан излашга эринамиз. Ёки ўткинчи ҳаваслар кўз олдимизни тўсиб қўйганидан асл моҳиятни кўролмаймиз.

Кинотеатрда фильм томошаси тамом бўлгач, фильм мувафақиятини таъкидлаб, қарсак чаламиз. Аслида кимга тасанно айтаяпмиз? Саҳна олдидагилар билан баравар саҳна ортидагиларни ҳам олқишляпмиз. Режиссёр, муаллиф, гриммчи, чироқ устаси, бастакор, овоз оператори ... Мазкур фильмни яратишга ким ҳисса қўшган бўлса, барчасини олқишлаймиз.

Болалигимда опам билан фильм кўргани кўп борардик. Фильм тамом бўлгач, ҳамма қарсак чаларди. Кино ярмида ухлаб қолардим, қарсак овозидан уйғониб, мен ҳам олқишларга қўшилардим. Аммо нима учун қарсак чалаётганимизни билмасдим. Опамдан сўраганимда «Фильм ижодкорларини олқишляпман» деб жавоб берарди. Баъзан ўйлаб қоламан. Саҳна учун яратилган қўғирчоқ-

лар, ажойиб фильмлар бизга завқ бериб, маънавий дам олишимизга имкон яратиши мумкин. Аммо бу сахна асарлари биздан ҳақиқатни яширади. Чунки улар замон талаби, одамлар фикридан келиб чиқиб яратилади. Баъзиларининг мазмуни саъз бўлади. Шундай экан, айтинг-чи, бундай асарлар бизга асл ҳақиқатни англашга ёрдам берадими? Менимча, йўқ! Булар гуноҳ қилишдан сақланиш ва яхши ишларни фанимат билишни ўргатмайди.

ФАБРИКАЛАР

5 март, 1998 йил, пайшанба

Бир сут фабрикаси бор экан. Катта дошқозонига ям-яшил ўтлар ташланади. Бу сут фабрикасининг номи сигир.

Шунингдек, асал фабрикаси ҳам бор эди. Унинг кичик қозонига турфа гуллар ташланар ва у асалга айланаркан. Бу фабриканинг номи асалари экан.

Тухум фабрикасини ҳам эсдан чиқармаслик лозим. Мазкур фабрикада тайёрланган маҳсулотлар энг йирик фабрикага юбориларкан. Ўша фабриканинг номи инсон. Бу фабрикадан икки натижадан бири чиқади: савоб ёки гуноҳ. Бу фабрикаларнинг барчаси бир жумлага: Қоф ва Нун фабрикасига, яъни «Куун» – «Бўл» амрига боғлиқ экан.

Роббимиз дастлаб коинотни, кейин бошқа мавжудодларни, охирида инсонни яратди. Инсонни ер юзига халифа қилиб тайинланди. Афсуски, баъзи вақтларда бизга итоат қилдириб қўйилган жонзотларни хор қиламиз. Ҳатто, бизни яратган Парвардигорни унутамиз. Кеча ким эдик, бугун

ким бўлдик? Ахир барчамиз кун келиб, бир сиқим тупроққа айланишимиз аниқ-ку!

ТУҒИЛГАН КУН

11 март, 1998 йил, чоршанба

Бугун – туғилган куним. Йигирма беш ёшни нишонладим. Йигирма беш ёш... Бир вақтлар бу рақамга етиб боришимга узоқ вақт бордай туйиларди. 16 – 17 ёшимда қачон йигирма 25 га етиб борарканман, деб асабийлашган пайтларим ҳам бўлган. Кечагина улғайиш, катталардай фикр юритиш, қарор чиқариш, бошқаларни бошқаришни истар эдим. Ҳар бир туғилган куним менинг буюк инсон бўлишим учун ташланган янги қадам эди гўё. Эҳ, бу беғубор ёшлик! Ўша пайтда ўт-олов эдик. Ғам-ташвиш, кулфатларни писанд қилмасдик.

Кечқурун яқинларим табриклар, қўнғироқ қилишди. Дугонам Элиф «Мана ўртоқ, қаришни ҳам бошладик. 25 ёш ҳазилакам эмас» дея аксия ҳам қилди. Бу ҳазил ичимдаги маҳзунликни юзага чиқарди. Ҳар туғилган кунимда умримнинг бир йилини шамол олиб кетгандай, бироз тушкунликка тушаман.

Икки ҳафта аввал бир дугонам телефон қилиб, ўзининг никоҳ базмига таклиф этди. Уни табриклар, бахт тиладим.

– Сенда ҳам бирор янгилик борми? – деб сўради дугонам.

– Йўқ, – дейишим билан суҳбат яқунланди.

Дераза ёнида ўтирганча кўчага қараб, хаёлга толдим. Кейинги пайтда фотиҳа қилинган, оила қурган, никоҳ базмига мени таклиф қилганлар

сони ортган эди. Уларнинг аксарияти мен билан тенгдош. «Сенинг ҳаётингда ҳам ўзгаришлар борми?» деб берилган саволларни «Менда нега ўзгаришлар йўқ?» дея ўзгартириб, ўзимдан сўрар эдим. Оппоқ келинлик қўйлагини кийиш – ҳар бир қизнинг орзуси. 25 ёшга етдим. Ҳозир оила қурмасам, қачон бу бахтга сазовор бўламан? Қачон болачақам билан ўралашиб юриш насиб этади?

Ҳолбуки, совчиларни ўзим қайтарардим, эрга тегишим ҳақида ўйласам, бутун вужудим зир титрарди. Совчилар олдига чиқмасдим. Мен билан танишмоқчи бўлган йигитларга «Ўзимнинг танлаганим бор», дея умидини пучга чиқарардим. Аслида менда бир андиша бор эди. Бошқалар умрим давомида бошимдан ўтказганларим Чин Ишқ, асл моҳиятни англашимга сабабчи бўлганини билишмайди, буни ҳис қилишмайди, деб ўйлардим. Асосий мақсадим Ягона Зот розилиги билан яшаш эди. Ундан узоқлашиб, фоний саналган бир банд билан танишишни истамас эдим. Бу мақсад туфайли кўзимга ҳеч нарса кўринмас эди. Мен неча йилдирки, Роббимни танишга ҳаракат қилаяпман. У Зотнинг суюкли бандасига айланишни истайман. Буни эса мен билан ҳаётини боғламоқчи бўлган инсон тушунармикан? Менинг андишам шу эди.

САНЪАТ ТЎҒРИСИДА

3 май, 1998 йил, якшанба

Санъат – инсон туйғуларини изоҳловчи таржимонми? Шеърда, насрий асарда, қўшиқда, ҳаракат ва мимикаларда инсон туйғуси ифодаланади. Балки, туйғуларни санъат орқали ифодалаш

фақатгина тақлиддан иборатдир. Рассом табиат манзарасини тасвирлар экан, фақат нигоҳи билан илғаган тасвирларнигина қоғозда ифодалай олади. Бунга монелик қиладиган бир ҳолатни эрдан чиқармайлик. Рассом табиат бағрида манзарани мўйқаламлари орқали тасвирлашни бошлайди. Мазкур асарни тамомлагунича маълум вақт ўтади. Бу вақт суратнинг асл гўзаллигига таъсир қилади. Чунки қаршимиздаги табиат ва коинот ўз вақти-соати билан янгилашиб, ўзгариб туради. Бу янгилашни инсон нигоҳи гоҳ илғайди, гоҳ илғамайди. Рассом осмондаги булутлар тўдаси, қуёшнинг шаффоф нуруни чизишга уринар экан, ҳар лаҳзада булутлар бир жойда турмай ҳаракатланади. Қуёш нури ҳам вақт ўтгани сари рангоранг тусга киради. Табиат ана шундай: у шаклдан-шакл, рангдан-рангга ўзгаради. Ўша рассом тасвирлаган табиат манзараси эса табиат чиройининг бир қисми, баъзи шакл ва бўёқлари, холос. Рассом асарида бу янгилашишлардан нигоҳи илғашга улгурган гўзалликларнигина тасвирлаган. Аммо коинотни ҳар онда янгилаб турган, унга ҳар лаҳзада ўзгача чирой ато этган асл Санъаткор негадир хаёлимизга келмайди.

Ўтган йили янги китобимнинг тақдимоти бўлиб ўтди. Сунъий гуллар ясовчи ажойиб ижодкор аёл билан танишган эдим. У ҳам тақдимотимизда бетакрор ижод намуналари билан қатнашди. Бу аёл ним пушти, бинафша ранг, мовий рангдаги сунъий гуллардан ақлни лол қиладиган гўзаллик яратган эди. Тақдимот маросимидан олдин у ўз ижоди «ҳосиласи»ни деворларга осиб, безатиб чиқди. Тақдимот бошланди, бари кўнгилдагидек ўтаётганди. Бир вақт ташқаридан уч тўртта ари келиб, ҳалиги сунъий гуллар атрофида айланаётганига кўзим тушди. Гулга қўнган арилар унинг

жонли, хушбўй эмаслигини англаб, учиб кетдилар.

Қизиқ, санъат борлиққа ўз ҳолича тақлид қилишми? Воқеликни мавжуд тасвирга ўхшатишми? Воқеликни яхши тасвирлай олган моҳир санъаткор саналадимми? Жуда гўзал, бетакрор гулга дуч келасиз. Қўлингизга оласиз. Гулнинг хушбўй ифорида баҳраманд бўласиз. Аммо қўлингиз сунъий япроқларни ҳис этади. Улар табиий гўзал гулга қанчалик ўхшамасин, қалб завқланмаслиги мумкин. Чунки у кимдир томонидан ясалганини дарҳол пайқайсиз. Сунъий гуллар табиат яратган гулардай дилга завқ бера олмайди.

Балки санъатни батафсил таърифлаб беролмагандирман. Буни уддалай олмасам керак деб ўйлайман. Аммо мен англаб етган бир ҳақиқат бор: инсон бу коинотдаги жонзотлар, хушбўй гуллар, митти капалак, қушлар навоси, ёмғир томчисида мужассам гўзалликлардан беихтиёр завқланади. Гўзалликни севувчи инсоннинг ҳам ички дунёси гўзал бўлади. Табиатдаги барча неъматлар инсоннинг моддий ва маънавий эҳтиёжи учун яратилган. Инсон эса фоний дунёда бу гўзаллик соҳиби бўлишни истайди.

Ижод аҳли умр лаҳзалари бир куни поёнига етишини билса ҳам абадий яшашини таъкидлайди. Улар: «Мен оламдан ўтсам ҳам асарларим мангу яшайди», дейишади. Ҳа, «мангу яшаш» инсониятнинг ўзгармас орзусидир. Қалб тубидаги яширин орзу ана шу тарзда юзага қалқиб чиқади. Ҳар бир ижодкор ўзи йўқликка кетса ҳам, асарлари боқий яшашини истайди. Ижодини келажак авлоди тан олиб, қадрланишини ният қилади. Худди шундай. Аммо асл Санъаткор Роббимиз ҳар лаҳзада коинот, табиат жонзотларини янгидан яратади. Бундай санъат асарлари уну-

тилиб кетадими? Ҳеч қачон унутилмайди! Ҳеч ким ўз меҳнатини беҳудага сувга оқизишни ис-тамаганидек, табиат гўзалликлари, энг гўзал мавжудот саналган инсон ҳам Яратувчи томонидан асраб-авайланади. Шунинг учун ўзи ва бошқалар қалбини ширин орзуга тўлдириб яшаган инсон Аллоҳ марҳаматига сазовор бўлади. Аллоҳ Ўзи яратган бетакрор гўзалликни уларни асраган бандаларидан марҳаматини аямайди. Ҳаётга меҳр кўзлари билан боқсанг, у сенга ўзининг энг яхши томонларини очади.

ДИЛИМДАГИ ГАПЛАР

10 май, 1998 йил, якшанба

Ҳозир отамнинг машқхонасида ўтирибман. Кун бўйи ўзим ўйлаган ва кузатган воқеаларимни қоғозга тушириш истаги мени тинч қўймапти. Улар то қоғозга тушмагунча ичимда қолади ва дардга айланиб, мени қийноққа солади. Темирни – занг, инсонни – дард емиради, деганлари рост, шекилли. Вақт доим тез ўтади. Бугун уй юмушлари, опам билан суҳбатлашиб вақт ўтганини билмай қолибман. Мана ҳозир отамнинг хонасида ўтган умрим сарҳисобини қилмоқдаман. Тун ёришиб, қуёш бош кўтаришга ҳозирланмоқда. Одатда, бу вақтда ота-онам бомдод намозини ўқигани уйғонишарди. Мен ҳам бу дақиқада ўз хонамда бўлардим. Аммо бу ерданман. Чунки ота-онам ёнимда эмас. Улар 15 кунга Адапазарига кетишган. Катта, уч қаватли уйда опам ва мен қолдик. Тунни отам хонасида ўтказдим. Қаршимда унинг иш столи. Устида қоғоз, қалам, китоблар. Чап томонимда отамнинг курсиси ва ёнида жавон. Хона тўрида телевизор жой олган.

Ҳали ҳам ёдимда, отам чойни жуда хуш кўради. У шу стол ёнида ўтириб, кечаю кундуз расм чизар, онам доим унга чой ёки қаҳва келтириб қўярди.

Онам жияним Селинни боғчадан олиб келиш учун кетаркан, мен дарвоза ёнида туриб, то кўча бошида бурилиб кетгунига қадар унинг ортидан кузатиб қолдим. Бир кун келиб мана шу йўлга қараганимда ўз ташвиши билан шошиб ўтиб бо- раётган одамлар орасида онажоним бўлмайти, отам ҳам... Шу боисми, доим онамни шу маҳзун- лик билан кузатиб қоламан. У билан кўпроқ вақт ўтказишга, қаерга борса, мен ҳам бирга бориш- га ҳаракат қиламан. Меҳридан кўпроқ баҳра олишга интиламан. Яқинларим менга қанча меҳр бермасин, бари бир ҳеч бири онамнинг меҳрига тенг келмайди. Болалигимда унинг қучоғидан тушмас эдим. Онам меҳрига ҳеч тўймасдим. Юз- лари ва қўлларини ўпиб силардим. Вақт ўтиб, нималардир ўзгарди, буни тушуна олмадим. Бир кун ота-онам мени мен ўйлаганчалик яхши кўрмаслиги ҳақида ўйлай бошладим. Айниқса, ота-онамнинг опам ва акамни мендан кўпроқ яхши кўришлари мени асабийлаштирарди. Ота- онамнинг ҳар бир ҳаракатида менга меҳри бор- ми ёки нафрат, шуни аниқлашга интилардим. Бу мени янада жоҳиллаштирар эди. Уйдан ўзим излаган меҳрни тополмагач, уни кўчадан излай бошладим. Аммо инсон излаганини оиласидан кўрмадими, унга кўчада асло эга чиқолмаслиги- ни ҳали билмасдим. Оиласида йўқотганини оила- сидан, юрагида йўқотганини юрагидан излаш лозим экан.

Мен эса қайсар, ахлоқ меъёрларини тан олмай- дидиган қиз бўлиб улғаяётган эдим. Бир неча йил олдинги воқеа хаёлимдан ўтди. Бир куни онам

менга шундай деди: «Қизим Ҳулиё, сени бундай жиззаки бўлиб қолганингга мен сабабчиман. Болалигингда ҳеч қучоғимдан тушмасдинг. Бувинг «Бу қизингни бунча эркалатмасанг?» дея танбеҳ берарди. Бир куни қучоғимга кириб, эркалана бошладинг. Бувинг яна танбеҳларини бошлади. Унга жаҳл қилиб, сени бағримдан силтаб чиқардим. Бошқа бунақа эркалик қилмаслигингни айтиб, сенга бақирдим. Мурғак юрагинг озорланди. Ўша кундан бошлаб, на келиб бағримга кирдинг ва на меҳр билан юзларимдан ўпдинг».

Онам буларни гапирар экан, овози титрар ва кўз ёшини яширишга уринарди. Рост, болалигимда онамга кўп эркаланар, ўпар ва қучоқлардим. Бунга эсламан. Аммо қачон ўртамизга совуқчилик тушди, қачон эркаланишларимни тўхтатганимни эслай олмайман. Демак, сабаби шу экан.

Онам – менинг борлигим эди. Агар бола онаси томонидан шафқат кўрмаса, у учун бу оғир зарба бўлади. Устига устак бор меҳрини онасига атаган бўлса. Ҳаётда кимлар меҳрсиз ва ёлғиз қолишларини биласизми? Меҳр-муҳаббатни ўз ўрнида қўллай олмаганлар. Вақтида марҳамат қадрига етмаган марҳаматсиз, шафқат қадрига етмаган меҳрсиз қолади. Оқибатда, оилада она меҳридан бенасиб улғайтган фарзанд тақдир ҳукмига ташланади.

Бор меҳрини қалбида жо қилган, аммо уни юрак ютиб, эгасига айтолмаган бола. Энг даҳшати онам такрорлаган хатони жияним Селинга такрорлашман. Бола менга меҳр билан талпинганида, уни силтаб ташлашгача бордим.

Опам ишдан кеч келгани учун кундузлари Селинга мен оналик вазифасини адо этардим. Селин жуда ширин, қалби меҳрга тўла бола. Орзулари бегубор.

Гумроҳ бандалар! Меҳрини, севгисини қалбида сақлаган, уни қадрдонига айтолмаган гумроҳ бандалармиз. Ҳаётда севилмаганимиз учун изтироб чекамиз. Аслида қалбимиздаги севгини яқинимизга айтолмаслигимиздан келиб чиқади. «Сизни яхши кўраман» шу биргина жумлани айтиш учун бор тўсиқларни енголмаймиз.

Аслида барча бир-бирини севади. Кошки қалбимиздаги меҳрни юлиб олиб кўрсатишнинг иложи бўлса!

Бу хотираларим сизни қайғуга солган бўлиши мумкин. Бировни айблашга шошилмайлик. Ахир ё барчамиз айбдормиз, ё ҳеч қайсимиз. Онажонимни айбдор деб айтолмайман.

Ўша қалби яраланган қизалоқ ўтмишда қолди. Баъзан оғриқли лаҳзаларни деярли унутдим. Нафратни энга олганим, қалбимда яна меҳр уйғонгани учун бахтлиман. Баъзи инсонларга ўхшаб, қалбим нафратдан тошга айланиб қолмади. Аллоҳ инояти туфайли одамлардан нафратланадиган бўлиб қолмадим. Бу ҳаётда инсонлардан нафратланиб яшаш энг оғир азоб менимча. Қалбим ўз масканида шафқатдан бошқасига жой бермади.

Ота-онам билан боғлиқ бу воқеани батафсил ёзишим шарт эмас эди, балки. Аммо бу гаплар дилим тубида кўмилиб ётган оғир дардларим эди. Сабоби, онажонимни жуда яхши кўраддим ва шу лаҳзада онам бағрида бўлиш, уни қучоқлаб ўпиш, меҳр тафтини туйишни жуда-жуда истайман. Оналарда ўзгача меҳр тафти бўлади.

Жияним Элиф Бурса университетидеда ўқийди. Уйидагиларидан ҳол-аҳвол сўраб, телефон қилиб туради. Суҳбатлашиб бўлгач, онаси билан хайрлашаётганда доимо: «Онажон, сизни яхши кўраман», дейди. Элиф билан табиатимиз деярли бир хил. Аммо у кўнглидагиларини ифодалашда мен-

дан устунроқ. Мен дилимдаги меҳрни очиқ айтишга баъзан ийманаман ва бундан азобланаман. Ахир яқинларим уларни қанчалар яхши кўришимни билишларини истамайман-да! Холам нақадар бахтли. Элиф онасига, яъни холамга меҳрини ифодалаганда еттинчи осмонда учса керак.

Қизиқ, одамзод бировга бақирганида, жаҳд отига миниб, гуноҳ қилганида ийманиш, иккиланишни билмайди. Аммо дилидаги меҳрни яқинига англантишга негадир тортинади?! Бахтимиз ҳам, бахтсизлигимиз ҳам шундандир. Азизим, ўзингизни енгишни ўрганинг. «Сени яхши кўраман» биргина шу жумла ҳаётингизни ўзгартиради. Унда бир дунё бахт мужассам. Оилангизда тушунмовчиликлар борми? Бир-бирингиздан камчилик ахтариб, айбдор ким эканини аниқлашни бас қилинг. Аксинча, дилингиздаги яқинларингиз учун аталган меҳрни уларга кўрсатинг. Азизим, ҳар лаҳза фанимат. Меҳримизни яқинларимизга улашишга шошилайллик.

11 май, 1998 йил, 02 :45

Бу кеч соат 23:30 да телефонда онамни йўқладим. «Нималар қилдинг?» онамнинг бу саволига ишларим кўпайиб кетгани, янги китобимни нашр қилишга ҳозирлик кўраётганим, тун бўйи ухламаётганим, ҳатто кечки таомга ошхонага ўтишга вақтим бўлмагани, акам, опам менга ёрдамлашаётгани, тонгга яқин кўзим илингани, бир соатдан сўнг опам уйқотгани, дугонам мени кўргани келгани, уйни саранжом-сариншта қилганим, бир неча кундан сўнг уларни кўргани боришимиз... барчасини онамга сўзлаб бердим.

Аммо гап орасида «Сизни яхши кўраман» деб айтолмадим. Бироқ онамнинг фидокорлигига

қойил қолардим. Юқорида бажарган ишларимни санаб ўтдим. Агар шу бир кунлик ишимни бошқа дугоналарим, танишларимга айтиб берсам:

– Йўғ-е! – дейишдан нарига ўтишмайди. Она бўлиш, уй бекаси вазифасини уддалаш осон эмаслигини онам яхши тушунади. Бизга оилавий ҳаётимизда қоқилмаслигимиз учун суянчиқ бўларди. Рўзғор ташвишлари, бола парвариши ва тарбияси билан бели букчайган онам ҳамон бизга далда бўлишда давом этаяпти. Хатога йўл қўйганимизда, насиҳат қилиб, тўғри йўл кўрсатади. Рўзғор юмушида тадбирли, бола парваришида эътиборли бўлишимизни ўргатади. Шунинг учун онамга қойил қоламан. Шунча меҳр, шунча бардош, матонат, самимиятни қаердан оларкан, онажоним?!

Тарки одат – амри маҳол, деганларидай дилимдаги меҳрни эгасига айтишни ўрнига, яна қоғоз қоралаяпман. Одамзод ўзи шунақа бахил бўларкан. Одамлар меҳрини мусиқага жо қилади. Нима учун севгилисига мусиқа остида совғасини инъом этади? Нега газеталарда севишганлар учун алоҳида саҳифа мавжуд. Муҳаббатини меҳрини, дилрозини севгилисига етказиш учунми? Нима учун кўнгли беғубор ўсмир севгилисининг исмини даҳлатга ўйиб ёзади?!

Сизни жуда яхши кўраман, бебаҳо онам! Қорнингизда тўққиз ой қийналиб, мени кўтариб юрганингиз учун. Фарзандларингизга ўзингизни фидо қилганингиз туфайли. Бизга дунёдаги энг меҳрибон киши бўлганингиз учун.

Сизни яхши кўраман, меҳрибон отажон! Тун бўйи бизни таъминлаш учун, ҳалол ризқ топиш илинжида кўз нурингизни аямай, расм чизганингиз учун. Ишдан қайтганда ҳар бир фарзандингиз ёқтирган нарса, ширинликларни олиб келга-

нингиз сабаб. Келажак ҳаётда ўз ўрнимиз, бахтимизни топишимиз йўлида бор кучингизни аямаганларингизни асло унутмайман.

Азизларим, шу уч фарзандингиз учун қилган фидокорлигингизни Аллоҳ таоло муносиб тақдирласин. Жаннат неъматларига сазовор бўлиш насиб этсин. Илоҳим, Роббим раҳмат назари билан қарасин.

ҲАЁТ ВА ХАЁЛ

18 май, 1998 йил, душанба

Айвондаман. Ёмғирдан сўнг атрофни эгаллаган нафис, мусаффо ҳаво, қушлар навоси остида хотираларимни ёзаяпман. Узоқдаги тоғлар қуюқ туман тушгани сабаб кўринмаяпти... Ана, боғдаги ҳовуз атрофида қалдирғоч насибасини териб юрибди. Қалдирғочларнинг самодаги парвози, ўйинлари юрагингизга ажиб ҳисларни солади.

Бу ерларда ёмғир кўп ёғади. Ёмғир ёғишини яхши кўраман. Тоза тоғ ҳавоси, ёмғир ҳиди... Атроф сокин. Инсон руҳан чарчаганида, шаҳар шовқинидан безиб, мана шундай сокинликни кўмсаб қолади. Аммо туғилиб ўсган шаҳримни ҳеч нимага алмашмайман. Табиатдаги гўзалликни таърифлашга тил ожиз.

Хаёлот дунёсининг чек-чегараси йўқ. Суҳбатдошингиз билан сўзлашсангиз ҳам маълум вақт ўтиб у билан хайрлашасиз. Сизни ҳайратга солган нарсаларнинг маълум қисминигина унга айтиб улгурасиз. Аммо хаёлингиз сизга тинчлик бермайди. Эътиборингизни тортган нарсани ўйлайверасиз, ўйлайверасиз. Унинг янги қирраларини топишга интиласиз. Хаёлот дунёси ана шундай тубсизликка эга. Сизни ўз домига тортаверади.

Айтилган ҳар қандай сўз ё бир ҳақиқатга таянади ёхуд уни айтган шахс хаёлотининг асари, шахсиятининг маҳсули саналади. Ҳақиқат эса ўзгармайди. Зотан, ўзгарадиган нарсаларга ҳақиқат дейилмайди.

Инсон ақлида турли тушунчалар тўқнашади. Лекин ҳеч бири ўзгармасдан қолмайди. Бири кетиб, ўрнига бошқаси келади.

МОМОҚАЛДИРОҚ

19 май, 1998 йил, сешанба

Бироз аввал кучли ёмғир ёғиб ўтди. Қаттиқ момоқалдиरोқ бўлди. Кучли чақмоқ чақишидан ваҳимага тушиб, айвондан ичкари уйга ўтдим. Бу тўс-тўполон беш дақиқа давом этди, холос. Ёмғир шиддати ўтиб кетгач, атроф тинчиб қолди. Мен ҳам ваҳимадан қутулдим. Бироздан сўнг, хаёлимга Қуръони Каримдаги Раъд сурасининг 12 - ояти келди:

«У Холиқ ва Азимдирки, сизларга қўрқув ва умидни кўрсатади ва қат-қат булутларни юборади».

Мазкур оятда раҳмат ва азоб, умид ва қўрқув бирга тилга олинапти. Момақалдиरोқ ва шиддатли ёмғирнинг инсонда икки туйғу: умид ва ва қўрқувни юзага келтириши... Қизиқ, одамзод чақмоқдан қўрқади, ваҳимага тушади. Аммо ёмғирни севади ва унга эҳтиёжи бор.

Бироз олдин бўлиб ўтган беш дақиқалик тўс-тўполон «Раҳматим газабимдан устунроқ» дея буюрган Аллоҳ таоло амрининг исботидир.

Табиатни кузатсангиз, кўпинча ёмғир ёғишидан аввал момақалдироқ гумбурлаб ўтади. 5-10

дақиқалик момақалди роқ гумбурлаши инсонни ваҳимага солади, қалбида қўрқув уйғотади. Аммо бу ваҳима тугаб, табиатни аллалаб, унга ҳаёт бахш этиб, шифалаб ёмғир ёға бошлайди. Ёмғир инсоният учун оби-ҳаёт, ризқ-насибадир. Бу ёмғирдаги раҳматни кўриб, У марҳаматли Зотга тасанно, ҳамду сано айтасиз. Азобидан кўра раҳматини юборган Зотга шукрона келтирамиз.

Бу ерда ёмғир ёғишини кузатиш ёқимли. Ҳозиргина ёққан ёмғирдан сўнг ерлар ҳўл, лой бўлди. Ана шу йўллардан чумчуқлар чуғурлашиб, ўз ризқини излайди. Атрофни қушлар навоси эгаллади. Қандайдир нашида завқи ҳукмрон эди. Ёмғир – ҳаёт дегани, ёмғир ризқ-насиба, ёмғир раҳмат дегани.

Бу ажойиботни кўра олганим, англаб етганим учун, бу манзарани кўришимга кўз, тинглашимга қулоқ, ҳис қилишимга юрак, ўйлашимга онг инъом этган оламлар Сарвари Роббимга шукрона айтаман ...

ИСТЕЪДОД САДОСИ

8 август, 1998 йил, шанба

Дўконга бораётган эдим. Йўлак четида ҳали улгаймаган ва учишни ўрганмаган каптар бола-сига кўзим тушди. У қанотларини очиб, бир неча метргача учиб борар ва ерга қуларди. Уни ушламоқчи эдим, анчагача ортидан югуртирди. Аммо оёқлари чаққонлигидан, менга ҳеч тутқич бермади. Қуш ортидан югуриб юришга ўтиб кетаётганларни нигоҳидан уялардим. Аммо бу бечора қушчани шу ҳолида қолдириб кетишга кўнглим бўлмасди. Чунки у бу ҳолда қолса, мушукларга ем

бўларди! Афсус, қанча уринмай уни ушлолмадим ва йўлимда давом этдим. Лекин мени шу қушчага ачиниш ҳисси қамраб олганидан уни шу ҳолича ташлаб кетолмадим. Дўкондан қайтаётиб, яна қушчанинг ёнига келдим. Аммо чаққон ҳаракат қилсам-да, уни тутолмадим.

Тўсатдан хаёлимга кўча бошида ўйнаётган болалар келди. Муаммонинг ечимини топган эдим. Ўз болалигимдан келиб чиқиб, болалар табиати-ни озми-кўпми билар эдим. Болалар дунёсида тўсиқларга ўрин йўқ. Улар ўтдан ҳам, оловдан ҳам қўрқишмайди. Инсон болалиги ортда қолиб, ўсмирлик даврига етганида кўчада аввалгидай ўйинлар ўйнай олмайди. Бундай ҳаракатлар қилишдан уялади. Ахир у улғайди, уят бўлади-я! Аммо болакайларда бундай андиша йўқ. Ўтган – кетган билан иши йўқ. Кўчанинг у боши билан бу бошига чошиб, шовқин-сурон солиб ўйнашади.

Мен ана шу шўх, қувноқ болалар ёнига бориб:

– Болалар! Биласизми, шу машина остига бир каптар боласи кириб кетди. Менга уни тутишга ёрдамлашиб юборинглар, – дедим.

Ниятимни айтар-айтмасимдан бари ўйнашни тўхтатиб, машина томон кетишди. Ҳа, бола табиатан жуда қизиқувчан. Икки бола машина остига икки томондан кирди. «Йўлини тўс, сен томон кетяпти», деди бири. Ниҳоят, қушни ушлаб, менга беришди. Барчамиз бундай ажойиб ишни уддалаганимиздан қувондик. Қушни бир неча кун уйимда парвариш қилдим. Каптар учишни ўрганиб, табиатда ўзи яшай оладиган даражада улғайгач, бир кун очиқ дарвозадан учиб кетган эди.

Болалар истеъдод садосидир. Улардан жаннат ифори келади. Улар соддаликни билмайди. Сизнинг аҳволингиз, юзингиздаги чарчоқ, сочингиздаги оқ толаларга эътибор қилишмайди. Уларни

қизиқтиргани фақат қалбингиздаги МЕҲР, ШАФ-ҚАТ, ДЎСТЛИК ВА ЭЪТИБОРИНГИЗДИР! Ёлғон, икки юзламачилик, сохталик нималигин билмайди улар. Жанжални хуш кўришмайди. Айниқса, ота-онаси жанжаллашишса, болалик олами завол топади. Унга ноҳақ бақирганлардан ҳаёти давомида нафратланиб ўтади. Аммо болажонлар ранжитган бўлишса ҳам узоқ вақт аразлаб юришмайди. Қалбидаги Роббим берган севги тошиб келаверади. Унинг дилига ҳали нафс уя қуриб улгурмаган. Покизалиги бузилмаган. Ҳасад, кибр, қасос олиш истагидан холи уларнинг қалби.

Инсон улғайгач, худди қуш сингари уясини тарк этиб, учирма бўлади. Шунингдек, қалбидаги соф эътиқод ҳам синовларда синалади. Нафсига қул бўлса, болалигида қалбида мавжуд покизаликдан асар ҳам қолмайди. Ҳаётда кўп муваффақиятларга эришиши мумкин. Жамиятда ўз мавқеи, яхшилар дуоси, розилигини олиш, ўзлигини топиш, яхши касб эгаси бўлиш, мансабга эришиш, янги иш жойини ташкил қилиш – шу каби моддий мақомлар билан ўралашиб яшаш. Балки булар ичида сохталик, ҳасад, нафс, очкўзлик ҳам бордир.

Болаликдаги ўша тоза туйғу, беғубор орзулар тобора узоқлашаётгандай!

Инсон болалигидаги мана шу покизалиги, беғуборлигини йўқотмаслиги учун унга ёруғ йўл берилган. Инсон нафси амрига қулоқ тутмай, ана шу ёруғ йўлини кўролса, у Аллоҳ суйган бандага айланади. Биз ҳеч қачон болалигимизнинг беғубор оламига қайтолмаймиз. Аммо ўша истеъдод садоси, болаликдаги покиза қалб, жаннат ифори, маъсум дил, беғубор орзуларни сақлаб қолиш ўзимизнинг қўлимизда!

ИККИНЧИ ҚИСМ

ФИКР ДУНЁСИ

(Ҳаёт ҳикмати)

t.me/@like_time_all_files

Creator: [@Admiralibaba](https://t.me/@Admiralibaba)

ДЎСТИМГА МАКТУБ

Салом! Қутилмаган совғаларни яхши кўрасанми? Саволим бежизга эмас, азизим. Сенга бир совғам бор. Ҳар бир мактуб, ҳар бир нигоҳ, яхши – ёмон совғалар билан тўқнашганимиз – бу ҳаёт йўлларида инсон бошига қандай кунлар тушишини билиб бўлмайди. Бизга аталган совғалар қутисидан сизга аталгани нима эканини олдиндан айтиб беролмас экансиз. Бу ҳаётнинг совғалар қутисидан кимгадир бахту, севинч, кимгадир ғам-қайғу кимгадир уддабурунлик, кимгадир пушаймонлик чиқади.

Баъзан телефонда айтилган биргина хабар, бир оғиз гап ҳаётингни остин-устин қилиб юборар экан.

Азизим, ўйлаб кўрганмисан? Эртага нималар бўлишини ҳеч ким билмайди, тўғрими!? Ўн дақиқадан сўнг бахтли, шодон юра оламизми, бундан ҳам беҳабармиз.

«Фикрлаяпман, демак – ҳаётман», деб ўйлайди инсон. Энди «Нима учун яшайпман?» дея савол беринг. Ҳаётда яшашдан мақсадимиз нима, бу дунёга нима учун келдик ва нима учун уни тарк этаяпмиз?...Шу каби саволларга жавоб топиш лозим. Ҳаёт тасодифларга тўла. Аслида ҳеч бир киши туғилганида ёмон одам бўлмайди. Аксинча, кичкиналигида самимий ва беғубор болалар

вақт ўтиб, турли характердаги инсонларга айла-нишади. Сахий, меҳнаткаш, меҳрибон одамлар орасида феъл-атвориға бу хислатлар бутунлай бе-гона кимсалар ҳам учраб туради.

Инсон қанчалик тўкинчиликда – егани олдин-да, емагани кетида бўлиб яшаса, қўлида ҳамиша катта пул юрса, бу аксарият вақтларда яхшилик келтирмайди. Билъакс, болани тайёриға айёр бўлиб ўсишға ўргатиб қўяди. Уйида ҳамма шароити бор, меҳнат қилишиға ҳожат бўлмаган болалар атрофига ўзига ўхшаган танбал, бекорчи, тенг-дошларини йиғиб олади. У бора-бора меҳнатдан қочиб, осон пул топиш йўлларини қидиради ва танбалға айланиб қолади. Бундай бола қандай қилиб ўз келажаги, ҳаётға нима учун келгани, Яратган Эгам розилигини олиш тўғрисида ўйла-син. Шу даражаға етадики, ота-онасининг дав-латиға ишониб, оилаға, меҳнатға безътибор бўлиб ўсади. Шундан сўнг бундай боладан яхши инсон чиқадими? Унинг келажақда ўз оиласини қий-налмай боқишиға биров ишонадими?

Ўртаҳол оилада ўсган болалар ёшлигидан меҳ-натда чиниқиб, ҳаётнинг паст-баландлигини ту-шуниб улғаяди. Улар ота-онасининг меҳнатини қадрлаб, уларға муносиб фарзанд бўлишни ўйла-шади.

Шуни таъкидлашим лозимки, фарзанднинг яхши ё ёмон бўлиши унинг қандай оилада вояға етгани билан белгиланмайди. Баъзан камхарж оилада улғайган бола ҳам ёмон феъл-атворға эға бўлади. Аксинча, ўзига бадавлат хонадонда ўсган бола ҳам барчанинг ҳавасини келтирадиган иш-билармон, меҳнаткаш, сахий бўлиб вояға етиши мумкин.

Кўпинча, турмушидан нолийдиган ота-она фар-занди ҳаётға енгил қарайдиган, берсанг – ейман,

урсанг – ўламан, дейдиганлар тоифасидан бўлиб чиқади. Дўстим, бизга берилган буюк неъмат – ҳаётда ўзимизнинг бахтсизлигимизга сабабчи бўлмайлик. Оламлар Сарвари Аллоҳ таоло юборган бу осудалик, ризқ – насиба учун шукр қилишни ёддан чиқармайлик. Ҳаётда қанча енгсанг ҳам камаймайдигани бу ғам!

Қанча берсанг ҳам тугамайдигани бу – инсоф! Қанча синса ҳам қиймати пасаймайдигани бу – ДИЛДИР! Барчамиз бебаҳо қалб соҳибига айланайлик.

Азизим, яна шуни англаб етдим. Биз билан биргалашиб ҳеч ким қувонмаса, бахтимиз у қадар жозибали кўринмас эди. Биз учун биздан-да кўпроқ қайғурувчи дўтларимиз камарбаста бўлиб ёнимизда турмаганида, кулфатларга чидашимиз жуда оғир туйилар эди.

Ҳаётимиз қадрдонларимиз билангина мазмунли. Азизим, мактубим бошида сенга кутилмаган совғам бор, деган эдим. Яна шуни ёдда туткинки, кутилмаган хушxabарга севиниб, кутилмаган кулфатга енгилиб қолма. Ҳаёт давом этади. Инсон жуда суюниб ҳам, қайғуга ботиб ҳам кетмаслиги лозим экан. Сабаби, қувонч ва қайғу мудом бир-бирининг ортидан келади. Бугун дарддан азоблансангиз, эртага бахтдан сармаст бўларсиз. Аллоҳ таоло ҳаётда кимгадир бериб, кимдандир олиб, бандаларини синовдан ўтказади. Шунинг учун бу синовли дунёда қайғуга асир бўлиб яшашингиз арзимамайди. Аксинча, ҳар дақиқа учун шошилинг. Токи ҳисоб-китоб куни қиёматда савобларингиз сизни жаннат эшиклари томон етакласин. Бошингизга тушган ҳар бир синов сизга ниманидир ўргатиб кетади. Агар ғафлатда қолмасангиз, бу синовлар туфайли у дунё саодатига элтувчи йўлни топа оласиз.

Азизим, ҳаётинг кутилмаган совғаларга бой бўлсин. Энг катта хато умидсизлик эканини унутма. Комиллик бизни бахтга етаклайди. Шундай экан, умидсизликка берилмай, доим интилиб яшаш чинакам бахтлигини тушун ва уқиб ол. Хайр, яхши қол қадрдоним ...

БОЛАЛИКНИНГ БЕҒУБОР ОЛАМИ ВА ...

Митти болажон... Беғубор нигоҳларинг, жажжи қўлларинг... Эндигина дунёга келган, янги оламга ҳайрат билан боқаётган, онасининг меҳр тўла бағрида митти қўлларини ғимирлатаётган ёқимтой болакай. Туғилганингга қадар на сен онангни танирдинг ва на онанг сени. Аммо бир-бирингизни танир – танимас ўртангизга ҳеч нима ва ҳеч ким узолмайдиган ришта боғланади. Ажабо, бу ришта қайдан пайдо бўлди?

Болажон, ҳали сен менинг бундай гапларимни тушунолмайсан. Ҳали бироз вақт бор. Биз катталар ҳам бир вақтлар сендай жажжи, беғубор эдик ва оламга ҳайрат билан боқардик. Энди улғайдик. Ана шу улғайган, аммо ҳали қалб амри не эканини англамаган инсонлар учун икки оғиз сўзим бор.

Ҳа, жажжи болажон ... Сен ҳам бизларга ўхшаб руҳлар оламидан «Мен сизларни Роббингиз эмасманми?» деган илоҳий нидони эшитиб, «Ҳа! Сен бизнинг Роббимизсан» жавобини берган ва қалбимизда Аллоҳ таоло ишқини жо қилган асирлардан бирисан. Бу шундай ишқки, ҳатто Фиръавн, Қорун, Абу Жаҳл ҳам Оламлар Сарварининг бирлигини тан олишган ва унинг қули эканини эътироф этишган.

Болажон, ўша руҳлар оламида берган ваъдангни исботлаш, Аллоҳ таоло учун солиҳ бандалигинг-

ни амалда кўрсатиш учун келдинг бу ёруғ оламга. Шу лаҳзада онангнинг иссиқ қучоғида ташвишсиз ухламоқдасан, орада бир уйғониб, атрофингдаги фаришталарни томоша қилиб, табасум ҳадя қилдинг.

Ана, қара, отанг ҳам келди. Сени онанг бағрида илк бора кўрди. Онангга ўхшаб, у ҳам ҳайратда қолди ... Сени йўқликдан бор бўлганингга, ҳаётга келганингга. Болажон, сен унга ажиб бахт ҳадя этдинг. Аллоҳ таолонинг каромати билан сен отанангнинг меҳр-шафқатидан яратилдинг.

Табиатни кузатсанг, мевалар дарахтнинг фарзанди саналади. Эътибор бергин, болажон: анжир дарахти ўзи сув ичади, болаларига эса сут ичиради. Боласи улғайгач, бир анжирни узиб кўрсанг, ичидан оқаётган сутни кўрасан. Ҳар бир чақалоқ дунёга келиши билан дастлаб меҳрибон онасини кўради. Онаси меҳр билан бағрига олиб, унга сут беради. Кўрдингми, ҳали мурғак, миттилигингдаёқ Яратган Эгам сени ризқ билан таъминлади. Шунинг учун кексаларимиз дуо қилганда: «Ризқинг бутун, умринг узун бўлсин», дея ният қилишади. Мана шу жажжи чақалоқларга ризқ-насиба берган Роббимга ҳамду сано бўлсин.

Она қорнидан қарор топиб, жисмоний сурати тугагунича бола жонсиз бўлади. Аллоҳ таоло она қорнида жонсиз жасадга руҳ беришни мурод қилганидан, аршнинг хазиналарида маълум муддат муҳофазасига олган руҳни жасадга ирода этади. Шунда, бола қимирлай бошлайди. Онаси буни баъзан билади, баъзан билмайди. Аллоҳ таоло шундан кейин инсонга ҳаёти давомида ризқ-рўз берди. Фурсат етиб, ажал эшигини тақиллатиб, сўроқлаб келгунича яъни то ризқи тугагунига қадар, унга умр бериб, дунёдаги ўлими яқинлашганида, тўрт фаришта келади.

Демак, ҳаёт – бу инсонга синов учун маълум вақтга белгилаб берилган умрдир. Ҳаётни ҳар ким ўзича тасаввур қилади. Кимдир оз муддат яшаган бўлса ҳам, одамларга яхшилик қилиб ўзидан нимадир қолдиради. Одамлар уни доим яхши ном билан эслаб юришади. Демак, инсон ҳаётининг қадри унинг қанча яшагани билан эмас, балки қилган яхши амаллари билан ўлчанади. Ҳар кимнинг ҳаёти ўзи учун қадрлидир. Эртанги кунимизга умид қилиб, ўтган кунимиздан сабоқ чиқарсак, шунда биз чинакам саодатга эришамиз. Нафсимиз амрига бўйсунмасак, икки дунё ободлигига эришамиз.

ЖОН ШИРИН

Хона деворига осилган гиламни тузатаётганда уни кўриб қолдим. Эшик бурчагига ин қурибди. Унга зарар етказмай, хонани супуриб тозаладим. Бир неча кундан сўнг яна унга кўзим тушди. Мазкур уя соҳиби кичкина ўргимчакда тириклик нишонаси кўринмасди, ҳеч қимирламасди. Мен уни ўлган ҳисоблаб, уни билан бирга олиб ташламоқчи бўлдим. Аммо бир-икки бор унга тегинганимда ҳалиги ўргимчакка жон кириб, қимирлаб кетса бўладими? Ваҳимага тушганимдан ики-уч қадам орқага тисланганимни билмай қолдим. Ўргимчак ўлмаган экан. У худди ўликка ўхшаб ётган экан.

Неча миллион ҳашорат қиш бўйи ухлайди. Чунки қишда егулик топиш жониворлар учун анча қийин. Бу фаслда ер юзини оппоқ қор билан ўраган Аллоҳ таоло ризқ топишга қийналган бу ҳашоротлар учун қиш уйқусини икром этди. Ҳозир менинг уйимда қиш уйқусида ётган ўргимчак меҳ-

моним бор. Ўзига тўрларидан кўрпа тўқиб олган ўргимчак қиш уйқусига кетган эди.

Совуқдан ўзини асраш эҳтиёжи фақат инсонларга хос эмас.

Ўтган йили онам билан бозордан қайтаётиб ёмғирда қолиб кетдик. Ҳолбуки, опам уйдан чиқаётганимизда соябон олишни тайинлаган эди. Мен соябон кўтариб юришни ёқтирмайман! Шунинг учун олмагандим. Оқибатда менинг инжиқлигим сабаб, қайтишда жиққа шалаббо бўлдик. Шу туфайли опам билан ўртагимизда баҳс бўлиб ўтганди. Мен:

– Инсон эҳтиётини қилиб, ҳар нарсани ўйлаб топади. Ёмғирда ивимаслик учун соябон, узоқни яқин қилиш учун машина, самолёт, вақтини тежаш учун турли техника ва ҳоказо... – дедим опамга.

– Нима ҳам дердим, азизим. Одамга жон ширин-да!

– Жонини асраш учун хаёлига нима келса, шуни ихтиро қилади.

– Фақат шу дунёда жон роҳатини ўйлайдиганлар охиратига қайғурмайди, – деди опам.

Рост, модомики, азиз жонимизни асрашни ўйлар эканмиз, у ҳолда, нега абадий ҳаётимиз учун жон куйдирмаймиз!? Ширин жонимизнинг қадри шугинами? Нафсимизни гуноҳлардан асраш учун берилган қалқонларни нима қилдик?

Бошимизга нафс олиб келган офатлар қиш фасли келтирган зарарлардан минг маротаба кўп. Барча сабаблар бир жойга йиғилиб: «Сен Аллоҳ таолонинг ожиз қулисан», дея садо беради.

Дарҳақиқат, инсон учун жон ширин, жон қадрли. Ҳаётда ҳамма ҳам эришган ютуқлари билан мақтанишни истайди. Аммо оғиз кўпиртириш билан мақсадга эришолмайсиз. Чунки мақтаниш ҳар

бир эси пастнинг қўлидан келади. Агар мақтан-моқчи бўлсангиз, ҳаётда қийинчиликларни енгабилишингиз билан мақтанинг. Сабаби, қийинчиликларни енгиш инсондан доноликни талаб этади. Ҳаётда мақсадга эришмоқлик муҳим экан, ўзингиздан яхши ном қолдириш учун яшанг.

НАФС ҲИЙЛАСИГА УЧМАГАН ҚАЛБ

Бошланғич синфда устозим айтиб берган масал ҳануз ёдимда:

– Чумоли ёз бўйи меҳнат қилиб, қиш ғамини ер экан. Дўсти чигиртка эса шўх, ўйин-кулгуни ёқтираркан. Ҳар куни тонгда уйғониб, ашула айтиб, кунини ўйин билан ўтказади. Бунинг устига, чумолининг тинмай меҳнат қилишини кўриб: «Бу ажойиб кунда ўйнаб-қулиш керак. Ишлашинг нимаси? Кел, қўй, дон ташишни бир зум тўхта-тиб, сен ҳам ҳаётдан баҳра олгин» деб уни мазах қиларкан. Чумоли эса: «Ишлаган тишлайди», деб дон ташишни давом эттириб, чигирткага ҳам насихат қилибди: «Кўп ўйлама. Ёздан сўнг қиш келади, қуёшли кун эмас, қор ёғади. Ҳозир нима йиғсанг, қишда шу сени омон сақлайди». Иккиси ҳам бир-бирига сўзини ўтказа олмабди. Аммо ҳар иккиси ҳам ўз билганидан қолмабди. Ёз ўтиб, қиш келибди. Совуқ кунлар бошланибди. Чигиртка титраб, қалтираб бир кун чумоли эшигини қоқибди. Аммо унга ким ёрдам қиларди? Сўнгги пушаймон нимага ярарди? Ёзда меҳнат қилган, қишда роҳат топади, деб бежиз айтишмайди.

Устозимиз чумолидай меҳнат қилиб, ўқишимиз зарурлигини, ушбу масалдан ўзимиз учун хулоса чиқариб, ибрат олишимизни, шундагина яхши касб соҳиб бўлишимизни уқтирган эди. Мактаб-

да аъло баҳога ўқисак, уддабурон бўлсак, ҳаётда кўп муваффақиятга эришишимиз мумкин экан.

Ўтаётган кун, отаётган тонг, ботаётган қуёш – умр мазмунининг энг гўзал тасвири. Уларга боқиб, ҳаётни ва яшаш фалсафасини англайсан киши. Аслида, умрнинг ҳар лаҳзаси гўзал. Гул ҳам, муҳаббат ҳам тирикка керак. Қизиги шундаки, инсон дунёдан ўтгач, шифокор, ходим, муҳбир ... ким бўлиб яшашидан қатъи назар, нариги дунёда барчаси бир хил саволларга жавоб бериши учун тер тўкади:

- Роббинг ким?
- Ҳаётингни қандай ўтказдинг?
- Закот бердингми?
- Ҳалол ризқ топдингми?
- Болаларингга яхши тарбия бердингми?
- Илмингга қай даражада амал қилдинг?

Одатда, «Нима учун ишлаймиз?» дея берилган саволга «Ноним бутун бўлиши учун», деб жавоб қилишади. Лекин инсон бундан кўпроғига умидворки, фақат рўзғори бут бўлиши билан чекланмаяпти. Оч қолмаслик, битта уй ва машина билан чекланиб қолмаслик учун ишга муккасидан кетяпти. Мартабаси ошган сайин маоши ҳам кўпаяди. Обрўли касб соҳиби бўлади, жамиятда юксак даражаларга эришади. Яхши яшаши учун барча шароитларни яратади! Шунча яхши шароитга эришгани ҳолда ибодат учун ҳеч вақт ажрата олмаётгани аянчли ва ачинарли ҳол. Мол-дунё йиғишдан бир зум тўхтаб, бу ҳаётда нима учун яшаётганини ўйлаб кўрганмикан? Бу фоний дунёда тинимсиз, ором нима билмай ишлашлари охиратини обод қилишга ярармикан!? Азизим, уй ё машинани иккита қилиш учун эмас, у дунёда гуноҳларингизни ювиб кетувчи савоблар учун яшанг. Заифлар кўнглини олинг, муҳтожлар оғирини енгил қилинг.

Инсон ақли доим кеч киради, дейишади. Боринги, киши 40-50 ёшида яшашдан мақсад нелигини англасин (кечикиб келган бахт!). Умр поёнига етмасдан гуноҳига тавба қилишга шошилади. Бир томондан ўлим қўрқуви, бир томондан «Топганларимни қандай сарфласам, бахтли яшайман?» бу – хавотир (Ўлим қўрқуви одамни ҳаётдан лаззатланиб яшашга қўярмиди?!). Ниҳоят, шунча елиб-югуриб топганини роҳатланиб ея олмай, жони узилиб, тупроқ киради. Топгани эса фарзандларига мерос бўлиб қолади. Хулоса, гўё бу инсон умри давомида бошқалар учун яшаган. Аммо ўзи учун нима қила олди? Ҳаёт моҳияти, лаззатини англашга улгурдимиз? Менимча, йўқ!

Ҳар лаҳзада янгитдан яратилаётган, янги қиёфага кираётган борлиқ, мунаввар олам бизга мудом Роббимизни танитишда давом этмоқда. Қуёш: «Мен бугун уйқудан бош қўтармайман. Ором оламан», гул: «Мен бугун очилмайман», товуқ: «Бугун тухум қўймайман», демайди. Улар бир кун ўз юмушини бажармаса, ҳаёт занжири узилади. Улар Аллоҳ таоло амрига биноан ҳар куни ўз вазифасини хатосиз амалга оширади.

Қузатсангиз, қишин-ёзин беш маҳал азон айтилади. Ҳар лаҳза барча жонзот учун коинот Сарвари ер юзига неъматлар юборади. У Зотнинг ихтиёри билан барчамизга фаришталар ризқ улашишда давом этишади. Буларнинг бари холис ибодат туфайлидир.

Шундай экан, бажарадиган ҳар бир ишимизни дунёвий бўладими ёки ибодатми, самимий қалб билан амалга оширмоғимиз лозим. Ибодатни чин қалб билан қилсак, қалбимизни Суйган ёри билан учраштирган бўламиз. Одам қалби у нимага аҳамият берса, ўша билан банд бўлади. Намоз вақтида хаёлида Аллоҳ таоло ҳукмрон одам қалби,

албатта, Худода бўлади. Ихлос билан қилинмаган ибодат туфайли одамдан намоз ўқиш вазифаси соқит бўлади. Ибодатда хаёлнинг бошқа ёққа кетиши, қалбнинг бошқа хаёл билан машғул бўлиши шайтон амалларидандир.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам айтадилар: «Бандалар то беш вақт намозларини ўқир эканлар, шайтон жуда заифлашиб қолади. Шунинг учун у қўлидан келганича одамларга намоз ўқишда тўсқинлик қилади. Агар одамлар бенамоз бўлсалар, шайтон уларга истаган ишини буюра олади».

Шундай экан, биринчи навбатда, қалбимизни ҳар хил ғуборлардан асраш лозим. Шунда шайтон васваса қилишда сизга ибодатда, савоб ишлар, яхшилар дуосини олишда тўсқинлик қилишда ожиз қолади.

Уч хил қалб бўлади:

– Дунё учун куйинадиган қалб. Бундай қалб дунёда қийналиб яшайди ва доимо азобдадир;

– Охират учун куйинадиган қалб. Бундай қалб соҳибига ажру савоблар бор.

– Аллоҳнинг ошиғи бўлган қалб. Бундай қалб учун дунё ҳам, охират ҳам, маъшуқи ҳам берилди.

Ҳа, ихлос билан ибодат қилувчи, эзгуликка интилувчи қалбдан шайтон ҳайдалган. Бундай қалб соҳиблари Аллоҳ вафодор, қудратли ва суюкли эканлигини аллақачон тушуниб етганлар. Аммо қалби ғубордан холи бўлмаган одамлар осонлик билан шайтон домига илинадилар.

БОЛА – АЗИЗ, ОДОБИ – УНДАН АЗИЗ

Онам деразамизнинг кенг токчаларини ажойиб гуллар билан тўлдирарди. У гул парваришлашни яхши кўрарди ва яхшилик, гўзалликка севгисини шу билан тўлдирмоқчи бўларди. Дераза токчасидаги бу гуллар жуда нафис эди, одамни ўзига маҳлиё этарди.

Аммо бу ям-яшил гўзалликка маҳлиё фақат онам эмасди. Баҳор келгач, уя қуриш учун қулай ер таллашиб юрган қумрилар дераза олдидаги бу ажиб гуллар атрофида ўйноқлашарди. Айвон бурчагига ин қуришга ҳозирлик кўра бошлашарди. Бири ин учун хас-чўп таҳиса, иккинчиси бор маҳоратини ишга солиб полапонлари учун қулай, шинам уя қуришга киришиб кетарди.

Оламлар Сарвари яратган ҳаёт мана шулар билан гўзал, завқли, азизим. Қушларнинг бир-бирига меҳри, полапонларига ризқ олиб келиш учун навбатма-навбат учиб кетиши, бошқаси боласини кўриқлаб қолиши, саҳарда мана шу ажиб тонгга етказгани учун Аллоҳга ҳамду санолар айтиб куйлашлари, чуғурлашлари... Инсон шулардан ўрнак олса, ҳаёти қанчалар гўзал бўларди. Аксинча, бир оила бўлиб яшасак-да, бир-бирининг гўштини ейишга тайёр оилалар камми? Қаерда қолди тўйдан олдинги севги, меҳр, қалбларни титратган туйғу!?

Ана, қушларни кузатинг. Ин қуриш учун иккала жуфт баравар ҳаракат қилмоқда. Оила ҳам икки томон меҳри, бардоши билан мустаҳкам бўлади... Ниҳоят вақти-соати етиб, қушлар уясида икки митти тухум пайдо бўлди. Сўнгра жажжи полапонлар тухумни ёриб чиқди... У ўсиб улгайди. Ота-онаси полапонларини парваришлаши, овқатлантиришини завқ билан кузатардик. По-

лапонлар учирма бўлишини кўриш мени энг ҳаяжонлантирадиган дамлар саналади.

Ҳар баҳор бу лаҳзани интизорлик билан кутардим. Мана, ўша онлар келди. Ана полапонлар қувватга кириб, уяси атрофида юришни, кейин қанот қоқишни ўргандилар. Рост, унчалик дадил, жасур эмас эдилар. Онаси мудом ин атрофида айланар, қушчаларни ўзи билан бирга учишга чорларди. Полапонлар ҳам онасини диққат билан кузатишар, унга ўхшаб, қанот қоқишга тиришар эдилар.

Мени ўйга солгани қушларнинг тарбия усули эди. Полапонларнинг учирма бўлиш вақти етганда она қуш хўракни улар тумшугига олиб келмас, уя четида турар, полапонлар бўйини чўзиб, ўзи томон келишини истарди. Полапонлар юриш, йиқилишдан қўрқишар, аммо очликлари учун хўррак томонга юришга мажбур бўлишарди. Шу тариқа, она қуш полапонларни юриш, югуриш, учиш, тўсиқларни енгиб ўтишга ўргатиб олди. Энди ризқ-насиба полапонлар оёғи остига келмас, улар ризқ излаб, у томон талпинишарди.

Ҳа, болани ёшлиқдан тарбиялаш, унга илм, ҳаёт мўъжизалари, яшаш қадрини ўргатиш лозим экан. Инсон илм олиб, билимларини мустаҳкамлаб бормас экан, бақувват ва эгилмас дарахтга айлана олмай, нимжон, ожиз ниҳол каби қолиб кетади.

БОЛА ҚАЛБИДАГИ ГЎЗАЛЛИК

Ҳар бир бола аслида исломий фитрат билан дунёга келади. 7 ёшгача болада гўдаклик даври ҳукм суради. Бу даврда ота-она унинг саломатлиги учун масъулдир. Уни кийим, озик-овқат, бар-

ча зарур нарсалар билан таъминлайди. Тарбия жараёнида ота-онанинг ўз вазифасини сидқидилдан бажариши катта аҳамиятга эга. Кичикликдан болада одоб-ахлоққа пойдевор ҳозирланади. Чунки у ёшлигида атрофидагиларга тақлид қилади. 14 ёшдан болада ёшлик босқичи бошланади. Бу даврда фарзанд вужуди камол топади. Танаси куч-қувватга тўлади. Агар олдинги босқичларда бола қалбига Аллоҳга юксак ишонч, севги, Унинг қаҳрига қолишдан қўрқув ҳисси чуқур сингдирилса, ушбу босқичда фарзанд етук иймон эгаси бўлиб етишади.

Сўнгра навқиронлик даври бошланади. Илк даврда ҳозирланган иймон қуввати, Ҳақ ва Ҳақиқат хусусидаги билимлар, гўзал ҳис-туйғулар бу даврда етук инсон бўлиб етишиши омилидир.

Ота-она бу давргача фарзанд тарбиясига бе-парволик қилса, зурриёди ҳар турли гуноҳларга юз бурган, ахлоқсиз инсон бўлиб қолади. Агар ота-она бу давр мобайнида фарзанди қалбига иймон, гўзал ахлоқ ҳис-туйғуларини сингдирса, фарзанди уддабурон, ҳар хил нафс балоларидан юз ўгирувчи, хайрли ишларга бош бўлувчи инсон бўлиб етишади. Фарзанд бу даврда ҳар бир масала хусусида ота-она маслаҳатига муҳтож бўлади.

Ҳеч бир ота-она фарзандига гўзал тарбия ва яхши одобдан ортиқ бир туҳфа инъом қилолмайди.

Бола гўдаклигидаёқ ҳамма нарсани ҳис қилади. Бу эса Аллоҳнинг энг катта мўъжизаларидан бири. Шунинг учун аёллар ҳомиладорлик даврида жуда эҳтиёт бўлишлари, аввало, ҳалол луқма ейиши, ҳаром луқма ейишдан тийилиши лозим.

Азиз ота-она! Фарзандингизни парваришлаб, тарбия беринг. Токи, кейин сиздан кулгувчилар

топилмасин. Шуни унутманг, боланинг уятчанлиги, унинг келажакда яхши феъл-атвор соҳиби бўлишидан хушxabардир. Фарзандингизга, аввало, тилини тийишни ўргатинг. Чунки гапиришни боланинг ўзи ҳам ўрганиб олади. Боладаги инжиқлик нотўғри тарбия оқибати саналади. Шу сабаб, унинг қалбида эзгулик, гўзалликни уйғотинг. Шундагина фарзандингиз саховатли, тadbирли ва омадли инсон бўлиб улғаяди.

Аллоҳ – гўзал. У яратган мавжудотлар ҳам гўзал. У гўзалликни ёқтиради. Шундай экан, комил инсон хатти-ҳаракати ҳам гўзал бўлиши, гўзалликка гўзаллик билан жавоб бериши лозим.

АҚЛ – ДЎСТ, НАФС – ДУШМАН

Уйимиз деразасидан кўчани томоша қилар эканман, ҳали вақт эрта бўлганидан ташқарида одам кўп эмас эди. Бир вақт баланд бўйли қизга кўзим тушди. Кучугини сайрга олиб чиққан экан. Ити итмисан ит экан-да! Оппоқ юнгларини айтмайсизми! Жуссаси ҳам баҳайбат. Нақ катта оқ айиқнинг ўзгинаси. Кучук истаган ерида сайр қилар, қиз бечора қанча уринмасин, итни йўригига соломмасди. Аксинча, ит қизни ортидан юришга мажбурларди.

Ажаб ҳоллар. Баъзи инсонлар нафсининг жиловини дунёвий орзуларга тутқазиб қўядики, кейин нафсни асло ўз ҳукмига юргизиб бўлмайди. Нафс хуруж қилганида инсонда на виждон, на ақл, на кўнгил қолади. Ҳайвонсифат одамга уч нарса керак: нафс, нафс ва яна нафс.

Инсоннинг энг нозик жойи – нафсига хуш ёққан неъматга ўрганиб қолишидир. Қуш ҳам уясида кўрганини қилади. Менинг оилам бундай

эмас, десангиз, демак, сиз тарбияни кўчадан олаётган бўласиз! Аслида инсон девордаги осма соатга ўхшайди. Ҳамма уни кўрганда юраепти, дейди. Аммо у бир жойга туради ва эскира бошлайди. Лекин унинг атрофи ўзгаради (деворни бўяшади). Ҳаётга бир бора келдикми, тўйиб кетайлик, деб яшаш керак эмас. Фақат ўз нафсини ўйлаб яшашдан не маъни?!

Нур бор жойда, соя бор. Бу – табиатнинг ўзгармас қонуни. Ҳар бир инсон тарбия топиш жараёнида атроф-муҳит таъсири остида бўлади. Аммо киши нафс амри билан яшайдими ёки нафсини жиловлай оладими – бу ҳар бир инсоннинг Худога ишончи ва иймонига боғлиқ.

Аслини олганда барчада нафс бор. Ҳатто, энг кичик жонзотда ҳам! «Душманга берсанг, у дўстингга айланиши мумкин. Аммо нафсингга берсанг, у бундан ҳам катта душманингга айланиши мумкин» деган нақл бежиз эмас.

Аллоҳ таоло биз бандаларга нафсни тарбиялаш учун рўза ойини берди ва нафсни бир ой давомида қийнади. Энди биз фақат рўза ойида эмас, доим нафсимизни тарбияласак яхши бўлади!

«Нафс» тушунчаси фақат ейиш эмас, балки барча очкўзликни ҳам ўз ичига олади. Масалан, чиройли кийимни кўриб қолдингиз ва бошқа зарурат учун асраб қўйилган пулга уни сотиб олдингиз. Бу очкўзликдан бошқа нарса эмас. Очкўз инсон ўз нафсини идора қилолмайди. Нафсини назорат қилишни уддалаган инсон икки дунёси учун кўп савобларни ҳозирлайди.

Эътибор беринг, рўза тутган кунлари кун бўйи нафсимизни жиловлаб юрамиз. Лекин шомдан кейин-чи? Рўза тутганларнинг кўпи ўз нафси жиловини қўйиб юбориб, очкўзлик билан учрашади, яъни кун билан ея олмаган овқатларини

шомнинг ўзида еб қўйишади. Бу уларга ғалати бўлиб туйилмаслиги мумкин. Бироқ бу очкўзликдан бошқа нарса эмас!

Нафсининг қулига айланган гумроҳ банда ҳаёти давомида турли кулфатларга дуч келиши бежиз эмас. Нафс кишини бировга зарар қилиб бўлса ҳам, фақат ўзи ҳақида ўйлашга ундайди. Шунда киши қилган ишлари ёмонлигига қарамай фойдасини ўйлайди. Ҳаётда ҳавойи нафсга берилишнинг энг асосий сабаби – киши иродасининг заифлиги ва илмининг ожизлигидир. Нафс инсон ақлини ўзига бўйсундирса, киши бошқа фикрларни идрок қилиш, эслашга қодир бўлмай, балки фақат бир нафс атрофида ўралашиб қолади. Инсон нафс қулига айланса ундан бошқасини ўйламай қўяди. Шунинг учун ҳам нафс билан ақл ўртасида катта фарқ бор. Ақл ҳукмига бўйсунганда, улкан натижаларга эришилади. Нафсга берилиш эса, инсонни тўғри йўлдан адаштиради. Ачинарлиси шуки, баъзилар билиб туриб, тўғри йўлдан адашишади. Инсон табиатан қизиқувчан. Одам ман қилинганига қизиқиб ортидан боради, ўзини оловга ташлайди.

Ким Роббисининг мақомидан қўрқса ва ўз нафсини ҳаволаниб кетишидан қайтарса, албатта, жаннат неъматларига эришади, иншааллоҳ.

Нафс айтди: роҳат қил,

Иймон айтди: тоқат қил.

Нафс айтди: вақтинг бор,

Иймон айтди: аҳдинг бор.

Инсон чехраси ҳамиша унинг ички оламини акс эттиради. Ички олам қанчалар гўзал бўлса, нафс шунча ортга чекинади. Аллоҳ гўзалликни суяди.

Инсон гўзал фазилатлари билан эл назарига тушиши бежиз эмас.

Яшин бир жойга икки марта тушмайди. Инсон ҳам ҳаётга икки бор келмайди. Шундай экан, бир марталик ҳаётимизда нафс амрига бўйсунмайлик. Сизга донолик ярашади. Мусулмон бўлган ҳолда, нафс амрига бўйсуниб яшайдиган аҳмоққа айланманг.

БОРЛИҚДАГИ ҲАР БИР МАВЖУДОТ ҲИКМАТ БИЛАН ЯРАТИЛАДИ

Ўргандим, изландим! Барчасини кузатдим. Мафтункор манзаралар, боғларни томоша қилдим. Ўзим боролмаган ерларни кўз олдимдан бир-бир ўтказдим. Бу оламда хунук, нуқсони бор мавжудотни тополмадим. Автобусда Охир Холич кўпригидан ўтаётган дамларим ҳаёлимга келди. Автобус деразасидан димоғимга денгизнинг бетакрор ва мусаффо ҳавоси уриларди. Бу ҳам Роббим яратган гўзалликларнинг бири.

Боғдаги гуллар атрофидаги тошлар, гулдан-гулга қўниб ўйнаётган капалаклар, энг кичик зарра ҳам боғ гўзаллигини ифодалар эди. Гўзаллик ёнида бирор хунук мавжудот кўрсангиз, гўзаллик қийматини янада кўпроқ англайсиз.

Бутун борлиқ гўзал. Парвариш қилинсагина нарсалар асл гўзаллигини йўқотмайди. Атиргулга чиройи учун маҳдиё бўламиз. Агар ўғит бериб, парвариш қилинмаганида, бу гул шундай гўзалликка эриша олармиди?

Ўлган ҳайвоннинг ўлимтиги, ҳиди нохуш туйилади. Аммо ана шу жасад ер усти ва остидаги қанчадан-қанча жонзотга ризқ бўлиб, уларни очликдан асрайди. Биз учун кўнгилини оздирувчи бу

жасад бошқа ҳашаротлар учун ризқ дастурхони, севинтирувчи инъом саналади. Кўринишидан гўзал бўлмаса-да, бирор корга ярайди шу ҳайвон ўлимтиги.

Борлиқдаги ҳар бир мавжудот илоҳий санъат ва бир ҳикмат билан яратилади. Яратилганларнинг бари: инсон, ҳайвон, ой, қуёш, бетакрор гуллар – уларни бир жойга тўпласак-да, хаёлан гўзаллик танловини ўтказсак, сиз бу танловда биринчи ўринни кимга берар эдингиз?

Масалан, олмани олайлик: хуш таъми, иси ва ажиб ранглари билан одам иштаҳасини очади. Олма дармондориларга бой мева! Танамизда ҳам бу меванинг темир моддасига эҳтиёж жуда катта. Хуш таъми, ажиб пўсти билан у гўзал кўрилади. Агар олма пўстини арчиб, бирор соат шу ҳолда қўйиб қўйсангиз, у қорайиб чиришни бошлайди.

Олма тишларни мустаҳкам қилади. Қоринни тўйдиради. Таркибидаги дармондорилар инсон танасидаги микробларни ўлдиради. Қувват беради. Бу яхши. Аммо олмани шунчалар фойдали қилиб ким яратган? Уни бир сиқим тупроқ остидан ниҳол қилиб ўстирган, жило, ранг, хуш таъм ва ажиб шакл берган ким? Уни ким инсон учун юборган? Коинотда минглаб гўзалликлар мавжуд. Фақатгина олманинг шунча сифатларини келтирдик. Оламлар Сарвари яратган минглаб гўзалликлар ичида алоҳида ажралиб турувчиси бор. Уни бошқа жонзотлардан ажратувчи сифат: ақл, руҳ, қўнғил ва виждон соҳиби эканлиги. У кўрганларини тафаккур қила олади. Бу – ИНСОН. Аллоҳ таоло инсонни барча мавжудотлардан гўзал қилиб яратди.

Бир эр-хотин бор экан. Бир кун иккаласи жанжаллашиб қолибди ва эр хотинига: «Агар ойдан

чиройли бўлсанг, талоқсан» дебди. Хотини йиғлаб қозининг олдига борибди: «Эрим шундай деди. Қози жаноблари, энди талоқ тушадими?»

Қози аёлни устозининг олдига юборибди. Усто-зи воқеани эшитиб, аёлга талоқ тушади, дебди. Аёл йиғлаб, яна қози ёнига борибди. Қози бор гапни эшитиб, устози олдига борибди.

– Устоз, ҳукм нотўғри. Аёлга талоқ тушмайди, – дебди.

– Нега тушмас экан, инсон ойдан ҳам чиройли бўла оладими? Қара, ойни, қандай ажиб нур со-чаяпти? – дебди устози.

– Устоз унутдингизми? Аллоҳ таоло: «Инсонни барча мавжудотдан гўзал қилиб яратдим», дея бу-юрмаганмиди?! Шундай экан, ой инсондан гўзал-роқ бўлиши мумкинми? Гўзаллик борасида ўйла-ганда ана шунини асло унутмайлик.

Бизга инсон бўлишдек бебаҳо бахт берилган экан, уни асраб-авайлайлик. Инсон бу бахтни йўқотса, қайта топа олмайди.

АЗИЗИМ, СЕНГА НИМА БЎЛДИ

Инсоният меҳнат қилмаганида, шубҳасиз, ақл-дан озарди. Чунки ишлаш, бирор касб эгаси бўлиш, фарзларига амал қилишда ўзгача завқ бор. Инсон қанча кўп ишласа, шунча тезроқ ўзини англаб боради. Инсон учун ўзининг бирор корга яраши, қўлидан бирор иш келишини ҳис қилиши – энг гўзал туйғу. Аммо бу фақат бир восита бўли-ши лозим. Кун кечириш, фойдали касб бошини тутиш, инсонларга яхшилик қилиш – бунинг бари Аллоҳ ризоси учун амалга оширилганидагина ин-сонни саодатга етаклайди. Азалдан ҳукм суриб келган «Қанча кўп ишласанг, шунча кўп бойлик

орттирасан» деган фалсафа эса кишини хатолар оролига бошлаши мумкин. Очкўзлик инсон бошига нималарни солмайди? Биз учун берилган имкониятларни ана шу очкўзлик олиб қўяди.

Эҳтиёж ҳеч қачон тугамайди. 5 миллион пулга эҳтиёжи бор инсон, унга эришгач, кун келиб, 5 миллион пулга ўзи асир бўлиб қолади. Пул инсонни эмас, инсон пулни яратганини унутиб қўямиз. Пул деса, ҳатто онамиз ҳам ёддан кўтарилади. Пулни деб беғубор гўдагимиз шафқатимизга зорлигини, уни бир бора бағримизга босишимизни кутаётганини унутамиз. Доим ишга шошамиз. Яқинлар, сизга меҳр берган инсонлар кўнглини олиш учун ҳам шошилиш лозимлигини хаёлингизга келтирганмисиз?!

Лекин биласизми, ҳамёнингизда бир тийин топилмаса, ҳеч нарсага эҳтиёжингиз бўлмайди... Бироқ маошингизни олишингиз билан яна нималардир олгингиз келади, ҳам қолмайди эҳтиёжлар қўпаяди. Бу эҳтиёжлар орасида нималар йўқ дейсиз? Янги оёқ кийим, сўнги урфдаги кўйлак, хонага янги жиҳоз, ошхона учун янги идиш ва ҳоказо. Мен эса буларга эътибор бермайман. Маошимга дўстларимни севинтириш учун уларга совға оламан. Муҳтожлар оғири енгил бўлиши учун боримни сарфлаб тугатаман. Ўша дамда моддий эҳтиёжлардан ҳам қимматлироқ маънавий бойликни кўнглим ҳамёнига солиб қўяман.

Инсонлар бир ҳафта ишлашдан тўхташса, телбага айланишлари аниқ. Сабаби, ишлаб маош олиш, кун кечириш улар ҳаётининг асосий ғоясига айланиб қолган. Асосий мақсади шундан иборат гўё. Ишдан айрилса ўз-ўзига: «Мен энди нима қиламан? Қандай яшайман? Ҳаётда яшашдан мақсадим нима?» сингари саволларни бера бошлайди. Ўзига бу саволларни беришга фурсати

бўлмагани, асосий мақсадини унутгани, ҳеч ни-
мага ярамай қолишининг даҳшатини бошидан
ўтказди. Лекин бу ачинарли ҳол эмас. Чунки
инсон бошига қулфат тушгач, яшашдан мақсад
нима эканини англаб етади. Пул тополмай оч
қолиш қўрқинчли эмас. Аммо инсон руҳи очлик-
дан чирқираши, маънавий озуқа ололмаганидан
надомат чекиши аянчли! Бу ҳолга тушмасликни
хоҳлаган, имони мукамал бўлишини истаган
киши камтар бўлиши лозим. Имон комил бўлиш-
ни истамоқ ҳар биримизнинг вазифамиздир.
Ўзини энг заиф киши деб билиш шу одам камол-
лотидан нишонадир.

Шуни унутманг, одоб бўлмаган жойга шайтон
киради. Одоблидан шайтон қочади. Кимнинг одо-
би бўлса, суннатга йўл топади. Ихлосли киши эса
Аллоҳга яқинлашади.

Бошқаларга берганини Аллоҳ розилиги учун
берган, бошқаларни севганини Аллоҳ ризоси учун
севган, севмаганини ҳам Аллоҳ ризолиги учун сев-
маган кишининг имони комилдир.

Доим дуода бўлинг. Шундагина қалбингизни
тирик топасиз. Ахлоқингизни гўзал қилинг, маъ-
навиятингиз юксалади. Эзгулик ва ёвузлик, жа-
ҳолат ва камолотнинг ўзаро кураши ақл-заковат
соҳиби бўлмиш инсоннинг ўзини англашига олиб
келган. Бу икки муқобил куч кураши инсоннинг
ички оламига хос нафс билан қалб, ақл билан ақл-
сизлик ўртасидаги курашда ифодаланади. Ҳар
ишдан эзгулик излаш керак. Ҳар ишнинг ортида
яхшилик яширин. Инсонлар ҳар хил. Ҳазрат аҳли
эса доим ҳар ишдан ҳикмат қидиради.

ҚЎЛИНГИЗНИ ДУОГА ОЧИНГ

Дуо қилаётган одам доимо умид билан яшайди. Чунки қўлингизни дуога очиб истагингизни сўрасангиз Аллоҳ сизни эшитади. Дуоларингизни ижобат қилади. Ул Зотни дуо қилиб эслаган чоғингизда ҳам орзуларингизга эришасиз. Зотан, Аллоҳ таоло ожизга марҳамат қилади, фақирга мадад беради.

Агар сиз имтиҳон қилинаётган бўлсангиз, бу Аллоҳ сизни унутмаганидан далолат. Аллоҳ менга ёлвормасин, деб ёмон инсонларга дард бермас, балки? Шунинг учун ҳам Фиръавн умри давомида, ҳатто бош оғриғини ҳам ҳис қилмаган экан.

Биз каби бандаларни Роббимиз унутмагани улкан бахт. Керак бўлса, ул Зот қалбимдан ўтаётган туйғуларни билишини истайман. Ҳаётда етиша олмаган орзуларимга фақат У етказди. Ниятларим ушалишига Ўзи сабабчи бўлади. Бирор муаммони, ўз кучим ва ақлим билан ҳал эта олмайман. Барчаси Роббим ихтиёрида. Зотан, бергувчи, барчасини билгувчи Яратган Эгамдир.

Бошланаётган ҳар бир ишингизда дуога қўл очиб оламлар Сарварини ёд олинг. Унга ҳамдлар айтган, ягоналигини эътироф этган бандалар синовлардан омон ўтади.

ОЖИЗ ЁКИ ЗАИФ БЎЛИШ АСЛИДА НИМА

Ҳозирги уйимизга олти йил олдин кўчиб келгандик. Бу ҳовлининг боғида мева дарахтларидан гилос, ёнғоқ, ўрикдан тортиб ва кичкина ҳовузгача бор эди. Ёмғирли ҳавода, айвонда чой ичиб, табиатни томоша қилиш барчамизга завқ берарди. Мен ҳайвонларни жуда яхши кўрардим,

қаерга бормай, ўзимга дўст топиб олардим. Аммо бу ҳовлида дўстларим сони кўпайди. Ҳар куни дон билан сийлайдиган 27 та каптарим бор эди.

Аллоҳ таоло барча жонзотларни ўз фазилати билан яратган. Агар улар ожиз ва кучсиз бўлиб қолса, Роббим ҳар қандай йўл билан унга марҳамат қилади. Ҳатто, инсон кўнглига шафқат солиб, ўша жониворга ёрдам юборади.

«Ҳаёт ва ўлим ўртасида мудом кураш боради. Катта балиқ кичик балиқни ейди. Ким кучли бўлса, ўша галаба қозонади» деган фалсафа бор. Аслида бу фикрнинг акси ҳам ҳаётда содир бўлади. Эгам томонидан энг кучсиз ва ожизларга эҳсон ва ёрдам юборилади. Кучсизлар кучлилардан устунроқдир. Сабаби, кучсиз, заиф жонзотлар Илоҳий марҳаматга сазовор бўлишади.

Инсон ўзини баъзан жуда ожиз сезади. Меҳрга муҳтож бўлади. Кўзида шавқ кўринмайди. Шунинг учун ҳар бир инсон ва жонзот учун Аллоҳ таоло ўз жуфтини яратган. Ана шу жуфти билан бир-бирини суяб, синовларни енгиб ўтишлари ихтиёр этилган. Қизиқ, икки ақлли инсон ўзаро умр ришталарини боғлаётганида нимани ўйлашар экан? Ахир оила учун жуда ўзни фидо қилиш шарт бўлмаса-да, нимадандир воз кечиш мумкин-ку? Оила – жуфт бўлиб яшаш, меҳр бериб, қайғуриб, парваришлаб, ўрни келганда, юпатиб ва овутиб биргаликда умргузаронлик қилиш дегани. Бундай бандаларни Аллоҳ ҳам унутмайди. Яхши яшаш учун қалбларни ширин орзуларга тўлдириб. Ҳаётга меҳр кўзлари билан боқсангиз, у сизга энг яхши томонларини кўрсатади.

Шуни асло унутмангки, қўлингизни ёрдамга чўзганингизда у кичрайиб ёки фақирлашиб қолмайди. Қалбингиз эса бойийди.

ИНСОН ҚАНЧАЛИК ҚУДРАТЛИ

Инсон табиатан кучли яратилган. У кучи етмаган ўринларда зеҳнини ишга солиб, муаммосини ҳал этишга уринади. Масалан, оғир тошларни кўтара олмаса, уни техника билан битказишга уринади. Қушлардай осмонга парвоз қилишни истайди. Шунинг учун қуш қанотларига ўхшатиб, самолёт ихтиро қилди. Балиқдай денгиздан баҳра олишни истагани учун кемани кашф этди. Шу тариқа ўз эҳтиёжларини ҳал қилиш учун табиатдан намуна олди. Турли янгиликлар яратди. Инсоннинг бошқа жонзотлардан ажратиб, фарқлаб турувчи кўплаб фазилатлари бор.

Кузатганмисиз, ҳайвонлар гўё бошқа оламда барча нарсани ўрганиб олгандай дунёга келишадди. Ўрдак полапони тухумдан чиқар-чиқмас, кўлда сузишни эплайди. Ҳар ҳолда, ўрдакча тухум ичида сузишни ўрганмагандир, бироқ у тухумдан чиқиши билан сузишни бемалол уддалайди. Асалари, капалак, бошқа қушлар, ҳашаротлар... Барча жонзот худди шундай. Энг кўпи билан икки ой давомида ҳаёти учун лозим бўлган барча нарсани ўрганиб олади. Фақат инсон бундай имкониятга эга эмас. У туғилганидан парвариш, ҳимояга муҳтож. Дунёга келгандан сўнг икки йил ўтибгина равон сўзлаб, нима истаётганини атрофдагиларига тушунтира олади. 20 ёшга етгандагина яхши-ёмон, ҳаром-ҳалол, фойда-зиёни ажратишга муваффақ бўлади. Доим кимнингдир ҳимояси ва маслаҳатига муҳтож бўлади. Умр бўйи шу ҳолатда яшайди.

Ризқ-насиба тўғрисида тўхталсак, оддий қушчумчуқ учун бор дала, хирмон, боғ-роғлар хизматда. Ўзи учун қаерда ризқ бўлса, ўша ерга учиб бориб, ризқини териб ейди. Бошқа жонзотлар ҳам

шундай кун кечиради. Лекин инсон ризқ-насибасини топиш учун дастлаб илм олиши, ҳунар ўрганиши шарт. Бунга эса йиллар давомида ҳаракат қилиб, интилиб эришади. Хуллас, инсон чумчуқ ёки чумолига қараганда минг маротаба оғирроқ тўсиқлардан ўтиши лозим. Бирор ишнинг бошини тутиши, инсонга ўхшаб яшаши учун ҳар бир кишига маълум вақт керак.

Инсон ташқи томондан кучли кўринса-да, лекин у филчалик қудратга эга эмас. Чумолилар ўз оғирлигидан камида 3 марта оғир юкни инига судраб келади. Аммо инсон 50 килограмм бўлса, ўзидан уч маротаба оғирроқ бўлган – 150 килограмм юкни кўтара олмайди. Агар чумоли қилган бир кунлик меҳнатини инсон амалга оширганда нима кароматлар кўрсатар эди.

Энди тафаккур жиҳатдан солиштирсак, ҳайвонларда онг бўлмагани боис улар фақат бугуни билан яшаши ва эртанги кунни учун қайғурмайди. Бугунги кун лаззати билан яшайдилар. Чумчуқ биргина дон еб олган лаззатни, биз музқаймоқ еганда ҳам ололмаймиз.

Инсон кечаги кунни хотираларини ўйлайди, эртанги кунни учун қайғуради. Ана шу бесаранжомлик ҳаловатининг ярмини ўғирлайди. Ҳаёт завқи, мазмуни нима эканини англашга улгурмаймиз баъзан.

Юқоридаги фикрларни мушоҳада қилиб, балки ҳайвонлар инсонга қараганда устунроқ ва бахтлироқ деган тўхтамга келиш мумкиндир. Бизга қараганда, ҳайвонлар лаззат, ҳаловат ҳиссини кўпроқ туядилар, ризқини инсонга нисбатан қийналмай топадилар. Улар бизга қараганда, маҳоратлироқ, озод ва бахтли кўринишади. Бир сўз билан айтганда, инсон барча мавжудотлар ичи-

да энг ожизи, деган фикр келиб чиқади. Юзаки қараганда шундай хулоса чиқариш мумкин.

Энди азизим, чуқур ўйлаб кўринг. Инсониятнинг орзу ва эҳтиёжлари оламдаги барча жонзотларникидан кўп бўлгани учун уларни бу оламда сиғдиролмай, охиратга ҳам олиб кетади. Абадий ҳаётга ҳам етиб боровчи орзу-истаклари бор инсоннинг. Шундай экан, унинг устунлиги, мукамаллиги нимада?

Юқорида бежиз таъкидлаб ўтмадим. Кучли кўринганлар аслида заифлар тоифасига киради. Инсоният бошқа жонзотлардан кучсиз кўринади. Мана қаерда инсоннинг асл қудрати!

Энг кичик зарра атом саналади. Аммо атом парчалангач, ўртада буюк қудрат ҳосил бўлади. Яъни атом бомбаси. Инсон ҳам шундай. Кучсиз кўрингани билан Аллоҳ таоло унга чексиз куч-қудрат инъом этган.

ИЛТИЖО

Доим дуода бўлган инсоннинг қалби тирикдир. Дуо – доимо илтижо қилиб Тангридан сўрашдир. Инсон нима сўрайди? Нимага эҳтиёжи бўлса, ўшани сўрайди. Кимдан? Оламлар Сарваридан.

Ҳар бир дуонинг ўз фазилати бор. Бозорда борганда айтилган дуони ўқиб юрсангиз, бозорнинг моддий ва маънавий зарарларидан сизни Аллоҳ таолонинг ўзи асрайди. Олди-бердида ҳам баракот ҳосил бўлади. Демак, Бандасининг нимага эҳтиёжи бўлса, Робби унинг дуосини қабул қилади. Мана шу нуқтада Аллоҳнинг Самад исмига йўл очилади. Самад, яъни барча мавжудот У Зотга муҳтож, лекин ўзининг бирор нарсага эҳтиёжи йўқ Аллоҳ таоло... «Аллоҳус самад» ояти «Ихлос» су-

расида айтилади. «Ихлос» сурасининг номи ва маъноси ўртасида кучли боғлиқлик бор. Аллоҳ Таолони Аҳад дея билган инсон, У Зот яратган барча жонзотга мўъжиза деб қарайди. Бундай мўъжизани яратишга инсон ожиздир. Аллоҳ ризоси учун бу ҳаётда яшайдилар. Яратган Эгамни Самад деб билган инсон фақат Роббимдан ёрдам сўрайди, унинг марҳаматига умидвор ҳолда, дуога қўл очади. Ўзи ризққа муҳтож мавжудот Илоҳ бўлолмайди. Инсон бошига ташвиш тушганда Роббимни ёдга олиб, мушкулини ўзи енгил қилишини дуо қилади. Баъзан туну кун дуо қилишимизга қарамай, негадир ниятларимиз амалга ошмайди. Баъзан дуоси ижобат бўлмаслигига эса бирор сабаб бўлади. Кимнидир ранжитган, закотни вақтида адо этмаган, ибодатда эътиборсизликка йўл қўйган... бирор хато қилган. Шуларни инobatга олмай, ўзимизнинг хатоларимизни тўғриламай, яна ниятимиз ижобат бўлишини кутамиз. Ваҳоланки, битта ижобат эшиги ёпилса, барча эшиклар ёпилгандай, энди дуоларимиз қабул бўлмайдигандай, тушкунликка тушамиз.

Инсон табиати шундай. Бошига ташвиш тушса, зир югуриб, тўрт томондан ёрдам сўрайди. Аммо ҳамма эшиклар у учун ёпилган. Нажот берувчи бирор кимса йўқ. Бирор натижа чиқмагач, бирдан хаёлига Роббиси келади ва унга ибодат қилиб, мушкулини осонлаштиришни сўрайди. Куну тун дуода бўлади. Нима учун энг охири борган эшигимизга биринчи бўлиб бормаймиз? Энг аввал фақат Яратган Эгам марҳаматидан умид қилиб, Ундан кўмак сўрамаймиз? Аслида, зир югуриб, тўрт томондан кўмак излаганимизда, мадад эшиклари юзимизга ёпилиб қўйилишининг сабаби ҳақиқий мадад эшигини топишимиз учундир. Аллоҳ таоло ёнига қайтишимиз учун. Инсон-

нинг ҳар бир тилаги ижобат бўлаверса, Роббим берган неъматларга ким шукрона айтади? Инсон қанча ўзига қулайлик яратса, шайтон фитнасига алданиши шунча осон бўлади. Ўзига лой, ёғочдан бут, санамлар ясаб яна бир Илоҳ яратиб олади. Уларга сиғинишни бошлайди. Аммо Аллоҳдан ўзга Илоҳ йўқлигини асло унутманг. Акс ҳолда, эзгуликка қайтишингиз қийин. Бу дунёдан хор бўлиб ўтасиз.

Бироқ Ҳақ таоло, Уни танимоғимиз, Унга доим дуода бўлишимиз учун бизга ёрдам эшигини ёпиб қўяди. Ғафлатда қолган иймон ўз эгасига ҳеч қандай куч ва озуқа бера олмайди. У бир хаёл сифатида келиб кетган тушдаги овқатга ўхшайди. Демак, ғафлат уйқусидан уйғонмоқ лозим.

Ихлос билан адо этилмаган намозда, кераксиз нарсалардан сақланмасдан тutilган рўзада, гуноҳлардан тийилмасдан қилинган амалда, сахийлик билинмаган молда, жиддий боғланмаган биродарликда, ихлос бўлмаган дуода яхшилик йўқдир.

Бир вақтлар ажиб ҳикоя ўқиган эдим. Ҳикоя қаҳрамони хаттотлик билан шуғулланар экан. У бир кун китоб кўчириб ўтирса, қўшниси нарса сўраб чиқади. Бугун ейишга ҳеч вақоси қолмаганини айтади. Ҳикояни тўлиғича келтираман: «Менинг ҳам қўлимда ҳеч нарса йўқ. Бугун энди сабр қиласизлар. Эртага Аллоҳ бир йўлга бошлар, деб маъюсланиб, ишимни давом эттира бошладим. Бир маҳал ковақдан кичкина сичқон чиқиб, китобимнинг устида у ёқдан-бу ёққа ўтаверди. Хаёлимни ҳадеб паришон қилавергач, косани олиб, сичқоннинг устига тўнкариб қўйдим. Бир пайт боласини қидиргандай, она сичқон чиқиб, коса атрофини ҳидлай бошлади. Коса остидан «чи-чи»лаган овоз эшитилди. Она сичқон ковакка кириб

кетиб, кейин бир мисқоллик олтинни тишлаб чиқди-да косанинг олдига қўйди. Кейин яна инига кириб, иккинчи олтинни олиб чиқди. Мен қараб турибман. Сичқон ташиган олтинлар 14 тага етди. Косани кўтардим, она-бола сичқонлар инига кириб кетди. Мана шу сичқонлар орқали Аллоҳ менинг ризқимни етказган эди».

Дарҳақиқат, биров сўрамаса ҳам, ҳеч бир эваз олмасдан борини ато қилувчи ёлғиз Роббимдир. Кўплаб ризқ берувчи, ризқларни ва уларнинг во-ситаларини яратувчи ёлғиз ўзи Раззоқдир. Қуръонда барча ибодатлар каби дуода ҳам азму қарорли бўлиш мақталган. Чунки дуода сабрли бўлиш мўминни янада комиллаштиради, кучли ирода эгаси қилади. Дунёда сабрли бўлган мўмин дуо қилиб, маънавий озуқа топади.

Баъзи пайғамбарлар талабларини йиллар давомида дуо орқали Аллоҳдан истаб келишган. Аллоҳ эса улардан баъзиларининг истагини тез, баъзилариникини эса йиллар ўтганидан сўнг берган. Ёқуб (а.с)нинг ўғли Юсуф (а.с) билан дийдорлашуви, Айюб (а.с) нинг раҳмиларнинг раҳмлиси Аллоҳга қилган дуолар кўп йиллар ўтгандан сўнггина қабул бўлган. Бундан кўриниб турибдики, чин дилдан қилинган дуо албатта, қабул бўлади. Лекин қабул қилувчи Зот қачон хоҳласа, ўшанда Аллоҳ солиҳ бандаларининг дуоларини маълум вақт ўтгандан сўнг қабул қилиш билан уларга хайр истаган. Бу муддат ичида улар янада мустақкамлашган, жаннатга лойиқ кишилар қаторидан ўрин олганлар.

Кўриниб турибдики, дуонинг натижасини кўриш учун шошилиш мўминга асло хос эмас. Мўминнинг ягона вазифаси Яратувчисига итоат этиш, ўзи учун аталган тақдирга рози бўлишдир.

ҚАЛБ ТАСКИНИ

Дуода дунёвий ҳаётимиз билан боғлиқ нарсаларни сўраймизми ёки дунёдан кечиб, фақат охирад талабида бўламизми? Албатта, Аллоҳнинг ҳолис бандалари учун ҳар иккисида ҳам хайр бор. Маълумки, дунё ҳаёти тезда яқун топадиган жуда қисқа ҳаётдир. Лекин ундаги ҳар бир неъмат кишининг Аллоҳга яқинлашиши ва шукр қилиши учун сабаб бўлади. Ундаги баъзи неъматларга қараб, жаннат ва ундаги неъматлар ҳақида тасаввурга эга бўлиш мумкин.

Осмон, Ер, Қуёш, Ой, юлдузлар каби санаб саноғига етиб бўлмайдиган неъматлар Аллоҳнинг биру борлиги, У ҳар нарсага қодирлигини тафаккур қилишга чақиради.

Қуёшнинг ботиши, куннинг тун билан ўрин алмашиши, юлдузларнинг пайдо бўлиши, яна тонг отиши каби кўзимиз ўрганиб қолган ҳодисалар оламнинг ягона бошқарувчиси борлиги, Ундан бошқа ҳеч нарса боқий эмаслигини исботлайди. Албатта, тафаккур қилувчилар буларнинг барчасини кўрганда, Аллоҳни поклаб, ёд этадилар. Унинг чексиз қудрати олдида бош эгадилар. Бу эса Аллоҳга маънавий яқинликни тақозо этади. Шу сабабли, Аллоҳ Қуръонда мўминларга ҳам дунё, ҳам охирад учун дуо қилиш кераклигини билдирган. Дунё ҳаётининг ўткинчи матоҳларига алданиб қолишдан эса қайтарган.

Инсон табиатан шошилувчидир. Баъзан фитратидаги бу шошқалоқлик юзага чиққанида, хатти-ҳаракатларининг оқибатини ўйламасдан иш тутади. Ҳар нарсани нозик жиҳатларигача билгувчи Роббимиз шундай марҳамат қилган: «Инсон шошқалоқ ўлароқ яратилгандир. Мен албат-

та, сизларга ўз оят – аломатларимни кўрсатурман. Бас, мени шошилтирманлар».

Инсон табиатидаги шошқалоқлик дунёвий неъматларни қўлга киритишда янада кўпроқ юзага чиқади. Албатта, ҳар бир одамда Аллоҳ неъматлари ва жаннатига рағбат, интилиш кучли. Жаннат неъматларига ўхшаш баъзи неъматларнинг бу дунёда ҳам мавжудлиги, жаннатнинг қандай маскан эканлигини тасаввур қилишга даъват қилади ва унга рағбатни янада кучайтириб, солиҳ амаллар қилишга чақиради. Бу неъматларга эришишга кучли истак ҳамда шошқалоқлик туфайли киши уларни тезроқ қўлга киритишни хоҳлайди. Бу шошқалоқлик дуоларда ҳам ўз аксини топади. Дуо қилгандан сўнг тезроқ қабул бўлишини истайди. Сабрсизлик вақти-вақти билан ноумид бўлишга, ҳатто, дуо қилмай қўйишгача олиб келади. Аслида мўмин ўзи учун нима яхши ва нима ёмон эканлигини жуда яхши билувчи Аллоҳни эсда тутиши лозим. Шу сабабли, банда Аллоҳдан бир нимани сўраса унинг оқибатини Тангри ҳукмига ҳавола этиши ва сабр қилиши лозим. Балки дуо қилгани билан кўзлагани амалга ошмаса, демак истагида унинг учун яхшилик йўқдир? Ё сўраганига эришиш учун маънавий камолликка етишиш, бунинг учун маълум муддат ўтиши зарурдир? Эҳтимол, Аллоҳ унга сўраганидан ҳам яхшироғини ато этиш учун сабрини синаётгандир? Шу сабабли, мўмин у ишни Аллоҳга ҳавола этиши, Ундан хайрли оқибатларни сўраб, дуо қилиши зарур. Бу йўлда фақат сабр керак.

ҚЎЛИНГИЗНИ ДУОГА ОЧИНГ

Дуо – ожиз ва фақирни англаб етиш, номи ожиз ва фақир бўлган икки бўш кўзани чексиз қудрат ва бойлик оқиб чиқувчи чашмага ботириб олишдир. Сенинг кучинг етмаслиги мумкин, аммо Роббим кучи бунда ожиз қолмайди. Дуо инсон ожиз қолган дамларда Илоҳий кучга айланиб унга мададга келади. Дуо – бўш қўлларингиз Роббим томонидан икромга тўлдириладиган неъмат.

Қўлларингизни дуога очинг! Муҳтожлик кўйида кўнгила овланг. Аслида Каъбада не бор, бир дилни қувонтиринг, минг савоб оласиз! Унутманг, ҳалол ризқ дуоларимиз мустажоб бўлишига ва Аллоҳ ризолигини қўлга киритишимизга сабабдир. Дуо қилишнинг ҳам ўзига яраша одоби, шартлари бор. Бир одам ўз ҳожатини сўраб, дуо қилади, лекин Роббим унга бошқа ҳожатини чиқаради. Мўмин инсоннинг қўли ҳеч қачон Аллоҳ даргоҳидан бўш қайтмайди. Бир қарашда, содда кўринган ишлар тагида чуқур моҳият ётади! Аммо бизлар бу ҳикматдан гофилмиз. Шунинг учун дуо ижобат бўлмади, деб нолиймиз. Аввало, фикр қилинг! Бирор дилни ранжитмадингизми? Бугун ҳалол луқма топдингизми? Бу тахминий саволларнинг жавоби ўзингизда!

ДУНЁ НЕЪМАТЛАРИ ВА УНИНГ ЗАВОЛИ

Қўшнимиз биз учун қўшни ҳаққи деб бир халта ёнғоқ чиқарган экан. Мен ёнғоқларнинг пўстини тозалар эканман, ўйга толдим. «Ёр устида қулф солинган сандиқ». Хаёлот дунёсида билганларим, ўрганганларимни бир-бир таҳлил қилдим. Ҳар бир

ёнроқни пўстлоғидан тозалар эканман, янги-янги кашфларни топардим.

Табиатдаги мавжуд барча ўсимликлар инсонни ҳайратга солади. Атрофни кузатаман. Биргина дарахтнинг ўзидан қанча нарса яратса бўлади. Ҳар баҳорда дарахтлар янгидан ҳаёт бошлайди: гуллайди, мева қилади. Битта дарахт эккан киши қанча савобга қолади. Хонамиздаги жиҳозлар, эшик, дераза – ром, ажиб жавонлар...Бу жиҳозлар бир вақтлар дарахт эди, гуллаб мева берарди. Яратганнинг кароматига тан бермай илож йўқ.

Осмон Аллоҳ исмларидан бири бўлгани сабабли, муаллақ турибди. Аммо инсон қалби Аллоҳ китобидаги мингта панд-насиҳат билан ҳам тўғри эмас! Тош сувда юмшамаганидек, ваъз ҳам қаттиқ қалбга таъсирини ўтказма олмайди.

Баланд-баланд, чиройли қурилган иморатларга ҳавас билан суқланиб боқамиз. Аммо бу иморатларни баланд қилиб, Аллоҳ уйини пасайтирганимизни ўйлаб кўрмаймиз. Баъзи инсонлар ташқи томони суваб қўйилган қабрларга ўхшайди. Бу қабрлар ташқарисидан чиройли кўринсада, ичи хунукдир. Инсонлар ҳам ширин тили, чиройли феъли билан одамларга яхши бўлиб кўринадую, аслида тош қалби ва расво аҳволи билан яхшилардан узоқдадир.

Ахир иймонни ушлаб туриш – чўғни ушлаб туришдек қийин. Бизга берилган вақт ҳам охирадда ҳисоб қилинади. Баъзан телефонда валақлашиб гаплашиб, телевизор кўриб, қанча вақтимизни бекорга сарфлаймиз. Аксинча, ана шу вақтимизни Аллоҳ зикрига сарфласак, кунимиз баракотли ўтади. Қилган дуоларимиз ижобат бўлади.

Одамлар ўлчай олмайдиган яна бир соф ўлчов бор! Бу ўлчов инсоний ўлчовлар каби чегара бил-

майди, оний манфаатларни кўзламайди, кишиларнинг мансабига, давлатига қараб муомала қилмайди. Балки чуқур ҳикматлар, доимий манфаатларни кўзлаган ҳолда, кишиларнинг ихлосига, инсонлигини қадрлаётганига. Бу ўлчовни берган ислом эди, бу исломий ўлчов эди...

Азизим, кишининг ўлимга иймон келтириб, яна қандай қувонаётганига ажабландим. Ҳисоб-ки-тоб бўлишига иймон келтириб, мол-дунё тўплаётганига ажабландим. Дунё ва унинг заволига ишониб, нечук унга хотиржам бўлаётганига ажабландим. Тилида олим, қалбида жоҳил кишидан ҳайратландим. Сув билан ўзини покласа ҳам, қалби покланмаган кишидан ажабландим. Одамлар айбини излаш билан машғул бўлиб, ўзининг айбларидан ғофил қолган кишидан ҳайратландим. Кимнинг орзу-ҳаваси кўпайса, амали холис бўлмайди.

Аллоҳ биз учун яратган неъматларини ҳалол қилди. Бугун апелсин ея туриб фикр қилдим: «Аллоҳ буни нақадар мукамал яратган. Киши бир неъматни азиз билиб, ардоқлаб Роббисига шукрона кетирса, Аллоҳ шу неъматни унга баракали қилиб бериб қўяркан».

Биргина кўриш неъматини мушоҳада қилиб кўринг. Бунинг қадрини яхши билиш учун кўзи ожиз кишини кузатиш ёки у билан суҳбатлашиб кўриш керакдир, балки. Ҳар кун кўзимизни очганда дунёни кўра олаётганимиз учун бу неъмат қадри бизга билинмайди. Олимлар ҳанузгача кўз борасида янги кашфиётлар қилишяпти. Яқинда ўлган кишининг кўзидан у сўнгги кўрган ёзувини ўқий олиши аниқлангани тўғрисида матбуотда мақола чоп этилди. Яна шуни таъкидлаш лозимки, кўз қиёматда бошқа азолар каби кўрганига ҳисоб берар экан. Бунга биз иймон келтир-

ганмиз. Шунн эслаганимда, доим юрагим ларзага келади. Ахир қанчадан-қанча бекорчи нарса-ларга кўз нуруни сарфлаймиз. Бунинг жавобини қандай берамиз?!

Тўғри, биз дунёга бир марта келамиз. Лекин шу гап давомини наҳотки ўйламаймиз?! Ёки ўйлашни истамаймиз. Дунёга бир марта келиб, ҳар бир неъматдан фойдаланиб, Аллоҳнинг белгилаб қўйган ҳудудларига риоя қилиб яшаган яхшими? Ёки бир марта келамиз деб, барча неъматларни суистеъмол қилиб яшаш яхшими? Дунёда яшаб, охиратга ишонмаган киши нимани қўлга кирилади? Ҳар неъматдан фойдаланиш эвазига унга энг муносиб равишда шукр қилиш, бу неъматни керакли жойда, ўрнида фойдаланиш орқали қилинади. Ислом ҳаром қилганлардан кўзни тийиб, ҳалолига, киши ўзи учун, бошқалар учун фойдаси тегадиган ишларда бу неъматдан фойдаланса, ўз-ўзидан бу неъматни унга берган Яратганга шукрона келтирса, унга ибодат қилган бўлади. Ахир ҳаромдан сақланиб, ҳалолдан фойдаланиш ҳам садақа саналади. Садақа эса сизни кулфатлардан асрайди.

ДЕНГИЗ САФАРИ ВА ЙЎЛОВЧИ

Ҳафтада бир маротаба радио эшиттиришлар таҳририятига бориш учун Кадикўй – Эминўну йўналиши бўйича кемага чиқаман. Кемадан тушгач, соҳил бўйлаб уйга қайтаман. Фикр қилиш учун кўп воқеаларга дуч келаман. «Ким кўпроқ билади? Кўп ўқиганми ё кўп эл кезганми?» дейишган улуғ донишмандлар.

Дунё денгиз сафарига чиққан кемага ўхшайди. Йўловчиларни олиб манзилига етказди. Ту-

гилиш ва ўлиш ... Ҳаёт ва ўлим орасидаги сафар. Инсон табиати галати. У ҳар доим нимагадир интилиб ва кимнидир кутиб яшайди. Қалбининг бир бурчаги ҳамиша кемтик. Айтишларича, дунё яралган вақтда Аллоҳ таоло инсон ҳаётининг 99 кунини омадсизлик, ғам-ташвиш булутидан ва фақатгина бир кунини шодлик, бахт булутидан яратган экан. Шунинг учун бўлса керак, инсон ҳаётининг жуда кўп қисми ғам-ташвиш билан ўтади. Мен бу кун яна ёлғизман. Бу туйғу негандир ҳамиша менинг ҳамроҳим. Мен ундан қутулмоқ истайман. Кўнглимга севинч, шодлик туйғуларини ошно қилай дейману, лекин юрагимнинг қат-қатида жойлашиб олган ғам-ташвишлар бунга йўл қўймайди. Ногоҳ қалбимга қулоқ соламан. У менга ўз тилида нималарнидир сўзлайди. Мен уни тушунмоқ истайман. Унга ёлвораман. Қалбим! Фақатгина сен мени ёлғиз қолдирма. Бу бемехр, ёлғончи дунёда фақатгина сен менинг ишонган меҳрибонимсан. Мени ёлғиз йўловчи сифатида ярим йўлда қолдириб кетма. Мен бу фоний дунёда фақат – қалбим ўзимдан йироқда бўлишидан қўрқаман.

Инсоният бошидан шундай давр ўтаяптики, бу замонда яхшилик ва ёмонлик, бойлик ва камбағаллик, соғлик ва касалликлар кескин фарқли равишда давом этмоқда. Талайгина одамлар буни изоҳлай олмаяпти. Аллоҳ таоло ҳикмати барча махлуқотни яратиш, тақдирини белгилаш ва шариатни ўз ичига олади. Одамлар Аллоҳ таоло кишининг тақдири ортида яширинган ғайб пардаларини очганлари сайин, бу тақдирнинг нақадар пухта режалаштирилгани ва ундан ортиқчасига эҳтиёж йўқ эканини билади. Чунки одамлар Аллоҳнинг шариатидан йироқ юрган бўлишларига қарамай, узоқ машаққат ва қийинчиликлар-

дан сўнгра, ўзлари ва ҳаётлари учун фақатгина Аллоҳ шариатига эргашиш афзал эканлигини тушуниб етадилар. Ҳолбуки, Аллоҳ таоло ўзи яратган бандаларини била туриб имтиҳон қилади. Синов – зарар ва ёмонликлар билан бўлганидек, мол-давлат ва яхшилик билан ҳам синалади. Яхшиликлар билан бўлган синов, ёмонликлар билан бўлганига қараганда қийинроқ кечади. Мўминлар синалганидек, кофирлар ҳам синалади. Бу синовларда Аллоҳ таолонинг етук ҳикматлари бор. Фаровонлик ва зарар, яхшилик ва гуноҳ билан синаш ягона ҳолат эмас. Инсон қилган қилмишларига яраша, лойиғини олади. Гуноҳи, залолати туфайли одамлардан интиқом олишга уринади. Балки, буларнинг барчаси унинг учун синовдир. Одамлар шу тарзда ҳидоят йўлини топишар. Шундай экан, сизни дунё ҳаёти алдаб қўймасин. Бойнинг хасис бўлиши унга берилган жазодир.

Мол-давлатни қанча сақламагин, у тугайди ё озаяди. Савоб амалинг-чи?! У абадий қолади. Аллоҳга осий бўлмаслик – улуғлик. Дунёни охиратдан афзал қўрмаслик эса – ҳақимлик. Дунёсини тарк этиб, фақат охиратини ўйлаб, амал қилган одам ҳам ёки охиратини тарк этиб, фақат дунёси учун амал қилган одам ҳам сизларнинг яхшиларингиз эмас. Биз бу дунёда фақир, бечора бўлишдан қўрқамиз. Аммо охиратда фақир, ночор бўлишдан ҳайиқмаймиз.

Қалбда пок туйғулар ва охират қўрқуви бўлган бир пайтда нафснинг ҳавоий орзулари келадидан, унинг тинчлигини бузиб, ўзига кўнгиладан бир жой олмоқчи бўлади. Кўрдимки, умр дунёдан тез ўтиб кетадиган, ўлим ва охиратдан кўра яқинроқ экан. Орзудан кўра узунроқ, хотиржамликдан кўра гўзалроқ нарса йўқ экан.

Азизим, қачон тугаши сизга номаълум бир умр ичида кун ва тунларингизни ўтказмоқдасиз. Агар қўлингиздан келса, бу ҳаётингизни солиҳ амаллар билан ўтказинг. Буни ҳам фақат Аллоҳ таолонинг ёрдами билан амалга оширасиз. Ажалингиз сиздан ишлаш фурсатини олиб қўймасдан туриб, имкониятларингизни ишга солинг. Зеро, ажалларини унутган, амалларини бошқаларга ташлаган кимсалар ҳам бордир. Зинҳор, улар каби бўлманг.

Инсон жамиятда обрў қозонмоқни ихтиёр этса, каттароқ чидам ҳамда саботини намоёиш этиши лозим. Шундагина у орзу қилган ҳаётига эришади. Афсуски, буларнинг бирортасига ишониш мумкин эмас. Улар давр ўтиши билан ғойиб бўлади. Аммо яна бир ҳақиқат ҳам борки, арзимаган сабаб билан фоний дунёдан кейин келадиган боқий ҳаёт бизни қарши олади. Бу – Аллоҳ таолонинг синов дунёси, холос... Бир муддат ичида оламлар Сарвари ҳар биримизни синайди. Аллоҳ таоло ҳар бир мавжудотни ўзига яраша мақсад ила яратган. Ҳар бир дақиқа ўтар экан, манзилга шунча яқинлашаётганимиз исбот талаб қилмайдиган ҳақиқатдир. Агар мол-давлатга кўмилиб қолган инсон Аллоҳга шукр қилмаса, уни маънан бой киши деб бўладими?! Шунинг учун бойлик кўпинча инсонни алдаб қўядиган фитна дейилади. Ҳақиқий мўминларгина ҳар қандай шароитда бойлик устидан ҳоким бўла олади, бойлик қулига айланиб қолмайди. Аллоҳ таоло инсонни дўзах сари олиб борадиган йўллارни унинг кўзига зийнатлаб қўйган.

Қалбида заррача иймони бор кишилар ўлимни икки дунё оралиғидаги бир ҳолат деб тушунишади. Ҳар бир қийинчилик кетидан енгиллик бордир. Мўмин киши бир дақиқа ҳам Аллоҳ марҳаматидан умид узмайди.

ДЕНГИЗ МАЁҒИ СЎНАДИМИ

Уйимиз Кадикўй соҳилларига яқин жойда бўлиб, бизнинг кўча адоғи тўғри денгизга туташади. Денгизнинг нариги томонида улкан денгиз маёғи қурилган. Маёқнинг қизғиш, шаффоф нурини томоша қилишни ёшлигимдан ёқтирардим. Бу маёқни адашган кемалар тўғри йўналиш топиши учун ўрнатганмилар? Маёқ нурларининг гўзаллигини таърифлашга тил ожиз. Бу денгиз маёғининг кемаларга айтар сўзи бор: «Менга яқинлашма! Бу томонда қоялар бор. Ҳалок бўласан!».

Кемалар бу денгиз маёғига қараб, ўз йўлини топишмайди. Аксинча, уни четлаб ўтишади ва қояга урилмай, эсон-омон манзилларига етиб олишади.

Қалбимизнинг ҳам шундай огоҳлантирувчиси бор. Ўйлаб кўринг, нега виждонингиз ҳаром ишга қўл ураётганингизда «Тўхта! Ўзингни ҳалок қилма!» – деб сизни огоҳлантириб туради?

Шундай экан, қўллар гўзаллиги учун саховат, қалб нурафшонлиги учун муҳаббат ва шафқатдан фойдаланинг. Кўзлар чиройи учун ҳаё, овоз майинлиги учун дуони қанда қилманг. Ташқи кўринишга эътибор бергандан кўра, ички кўринишга аҳамият қаратинг. Сабаби, ташқи гўзаллигингизни хоҳлаган пайт ўзгартира оласиз. Лекин ички гўзаллик – қалб гўзаллигини ўзгартириш қийин. Денгиз маёғи сўнмасин, қалбингиздан зиё аримасин ...

ҚАЙТА ТИРИЛИШ ҲАҚ

Ўлгандан сўнг қайта тирилишга ишониш иймоннинг бир шартидир. Аллоҳ таолонинг амри билан Исрофил алайҳиссалом иккинчи сур чал-

ганларидан сўнг барча жонзотлар, жумладан, инсонлар тирилади. Уларнинг асл жасадларига руҳлари қайтарилади ва улар қабрларидан чиқиб, маъшаргоҳга тўпланишади.

Ўлим – инсоннинг дунё ҳаётидаги фаолиятига нуқта қўювчи ва охират ҳаётининг бошланишини билдирувчи бир марра. Инсон ўлиши билан унинг охират ҳаёти бошланади. Мўминлар ўлгандан кейин тирилиб, қилган яхши ва ёмон амаллари учун ҳисоб беришларига иймон келтиришлари вожибдир. Амаллар Ҳақ тарозусида тортилиб, яхши амалли, иймонлилар абадий ором маскани – жаннатга киради, иймонсизлар дўзахга ташланади.

Модомики, дунёга келган эканмиз, бу ерда бир қанча исломий, инсоний вазифаларимизни ўташимиз, Аллоҳнинг буюрганларини бажаришимиз талаб қилинади. Бунга осийлик қилганлар эса Аллоҳ ғазаби ва жазосига дучор бўлади. Охиратдаги бахтли ва осойишта ҳаёт бу дунёда қилган амалларимизга, хайрли ишларимизга боғлиқ. Ўлимдан сўнг қайта тирилишга ишониш – иймон шартларидан бири. Мўминнинг ақли билан кофирнинг ақли шу нуқтада фарқланади.

Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам пайғамбар қилиб юборилганларидан сўнг, Макка аҳлига қайта тирилиш ҳақ эканлиги ҳақида хабар берганларида, айрим мушриклар бу хабарни инкор қилган бўлишса, айримлари унга гумон билан қарашиб, бир-бирлари билан шу ҳақда тортиша бошладилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам уларнинг бундай тортишишлари нодуруст экани ва эрта бир кун Қиёмат қойим бўлгач, улар бу хабарнинг ҳақ эканлигини билиб қолишлари, аммо ўша кунда уларнинг билишлари ҳам, тавба қилишлари ҳам бефойдалигини таъкидлаганлар.

Инсон боласи ақлини таний бошлагач, атрофидаги нарсаларни ўрганади. Болага ҳар доим ҳаёт, ўлим ва борлиғимиз ҳақида билимлар бериб беринг. Чунки 3-5 ёшга кирганда бола атрофидаги оламни ўргана бошлайди, саволларига жавоб олишни истайди. Шунинг учун болангизга Аллоҳ, Қуръон, ўлимдан кейинги ҳаёт тўғрисида содда тасаввурларни беринг. Шунингдек, фаришталарни ҳам унутманг. Бизни ҳимоя қиладиган, кузатадиган бу кўринмас борлиқлар ҳақида сўзлаш болаларнинг эртақ ёки мультфильмдаги салбий образлардан қўрққан чоғида қалбларига малҳам бўлади. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ва буюк шахслар ҳаётидан ҳикоялар айтиб бериш ҳам муҳим. Чунки бола катта бўлар экан, ўзига ўрнак қилиб олиш учун идеал шахс қидиради.

Болани дин асосларини ўргатиш билан ҳеч қачон қийнаб қўйманг. Бу ишни болага оғир келмайдиган даражада, фарзандингизга ёқадиган мисоллар келтирган ҳолда қилинг. Мисол учун, мева шарбатини яхши кўрадиган қизимга жаннатда мева шарбатлари оқадиган дарёлар борлигини, улардан истаганча ичиш мумкинлигини айтганимдан бери ўлим тўғрисидаги тушунчаси шунчалар ўзгардики, ҳатто ўлимдан қўрқадиган бошқа болаларга ҳам ижобий таъсир ўтказа бошлади.

Болани ёшлигидан тўғри тарбиялаб борилса, ҳаётда қийналмай, ўз ўрнини топади. Охират савобини дунёвий ҳаваслардан устун қўяди. Нафсининг орзуларини ўлдиради. Аллоҳ таоло ҳаёт лаззатларини кесувчи ўлимни кўп эслашимизни буюради. Нима учун? Чунки ҳаром иш қилган инсон нафсининг жиловлай олмаган бўлади. Улар шунчалар нафсининг қулига айланганки, ўзларини гўё абадий яшайдигандай ҳис қилишади.

Яқинларининг жанозасида тобутни кўтариб, қабристонга қўйиб келиш ва фотиҳа ўқиш билан масалани ҳал қилишади. Ҳа, нафс измида юрган инсон ана шундай кўр-кўрона иш қилади. Зеро, ким Аллоҳдан кўрқса, Аллоҳ уни сақлайди. Унга ким шукр айтса, У Зот неъматини унга зиёда қилади. Тақво сенинг кўз қорачиғинг, қалбинг жилоси бўлсин.

Шуни яхши билингки, ким Аллоҳ ҳузуридан савоб умид қилмаса, унга ажр ҳам йўқдир.

Пок инсонлар Аллоҳ таолодан кўрқади. Покиза зотлар Аллоҳдан кўрқишади-ю, гуноҳкор қандай қилиб, хотиржам юради? Пок зотлар илми, фазилати туфайли Аллоҳдан кўрқади, гуноҳкор эса ақли камлигидан хотиржам юради.

Инсон умри фақат хуш айёмлардан иборат эмас. Мўмин киши қазосига рози бўлиб, балога сабр қилишга даъват этилган. Тўйда кеча хоҳлаб кулаётган кимсанинг эртаси куни мусибатхонада йиғлаётганини кўрсангиз, бунинг ажабланидиган жойи йўқ. Чунки туғилиш ва ўлим – ҳақ. Ҳаётда шодлик билан ғам, тўй ва аза аралашдир.

Аллоҳ сабри бандаларини тангликда қолдирмаслиги, хусусан, мусибат вақтидаги холис дуо ижобат топиши ҳақида башорат бор.

ҲАЁТНИНГ АСЛ МОҲИЯТИ

Телевизорда ёқимли мусиқа остида муз устида рақс тушаётганларни томоша қилиб ўтирибман. Муз устида раққослар нозик ҳаракатлар билан рақс тушаркан, мувозанатни йўқотмасликка уринишарди. Бу ҳолат менга ҳаёт, умр йўлларида қоқилмай, мувозанатни сақлаган ҳолда, йўлда давом этишни хотирлатди. Ҳаёт борасида бир

авлиёнинг сўзини кўп ёдга оламан: «Агар подшоҳ сени бир вазифа билан бошқа мамлакатга юборсаю, сен бошқа барча ишларингни ҳал қилиб, топширилган асосий вазифани адо этолмасанг, қайтганингда жазоланасан. Агар асосий вазифани адо этсангу, бошқаларини амалга оширмасанг подшоҳ томонидан мукофотланасан».

Бу ерда гап асосий вазифа тўғрисида. Ҳаётнинг асл моҳияти ҳақида. Бизга берилган улuf неъмат – яшаш бахтига шукрона айтиб, унинг асл моҳиятидан узоқлашмайлик.

Оила ташвишларига берилиб, жуфтингиз билан тушунмовчиликка бориб, фарзанд тарбияси билан шуғулланмай қўйсак, нимага эришамиз? Аллоҳ ризосини шу тариқа оламизми? Роббим розилигига эришиш асл мақсадимиз эмасми? Биласизми, дастурхонда асал ҳам, қалампир ҳам бирдек эъозли. Тушунган инсон учун жуфтининг камчиликлари гоҳ қалампирдек, гоҳ асалдек бўлиб кетаверади. Яхши шахматчи бўлиш учун кучли рақиб билан ўйнаш керак, деган гап бор. Иймон бутлигини, ибодатда хосликни асрашга кучли, сабрли бўлиш, ҳаёт синовлари билан курашиб, уни енгиш лозим.

ИЙМОН ВА ИЛМ – ҲАЁТИМНИНГ ЭГИЗАК ҲАМРОҲИ

Дунёни яхши кўриш – зулмат, унинг тупроғи-тақво, қабр-зулмат, унинг чироғи – калимаи шаҳодат, сирот-зулмат, унинг чироғи – иймон.

Имоми Аъзам (р.а)нинг ҳузурига бир одам ўғлини ўқишга олиб келган экан. 20 йил ўтибди ҳамки, у толиб деярли ҳеч нима ўрганмабди. Имом Аъзам йигитнинг отасини чақириб айтган эканлар:

– Ўғлингизни олиб кетаверинг. Олим чиқмади ундан. Энди уни олиб бориб ишлатинг. Пул топсин.

Ўғлидан умид қилиб юрган ота шунда дунёнинг ўша пайтдаги энг катта уламосига шундай деган экан:

– Тақсир, жила қурса сизчалик бўлмайдими?

Отанинг ҳиммати кўриб, Имоми Аъзам айтган эканлар:

– Сизнинг ҳимматингиз жуда катта экан. Энди ташлаб кетаверинг. Иншааллоҳ, ўғлингиз олим бўлади.

Болани олимликка етаклагани – отанинг холис ҳиммати эди. Шунинг учун ота фарзанд камоли учун Аллоҳдан астойдил сўраши керак.

Қалб зийнати учун кўп илм олиш лозим. Илм – иймонни бут қилади. Иймони йўқ инсон илм қадрини ҳис қилмайди. Иймон ва илм – гўё эгизакларга ўхшайди. Доим бир-бирини тўлдиради, қалбни баравар қувватлантиради.

Дунёнинг буюк подшоҳи бирор мамлакатга босиб кирса, аввал ўша давлатнинг энг киборларини хор қилиб ташлайди. Қалб ҳам улкан мамлакат, унинг ҳам ичида Кибр, Бахиллик, Ёмон гумон деган ифлос кибрлар бор. Шу мамлакатга шоҳлар Шоҳи кириб келса борми, уларнинг ҳаммаси ювилиб кетади. Шундай экан, қалбни зийнатлантириш учун кўп зикр қилиш лозим.

Сизлар хоҳлаганча илм ўрганаверинглар. Амал қилмагуни мизча Аллоҳ бизга унинг учун ажр бермайди. Ахир аҳмоқлар ҳиммати ривоят қилиш, уламолар ҳиммати риоя қилишдир.

Ишларнинг барчасини Аллоҳга ҳавола қилиш, ҳаётнинг барча ишларида унга суяниш, Ундан мадад сўраш иймондандир. Аллоҳга таваккал қилмоқ мўминлар озуқаси бўлиб, қўрқув чоғида

уларни собитқадам қилади, олға интилишга ундайди. Бу замонда одамлар ҳайратда қолиб, саросимага тушган. Уларнинг энг катта ташвиши озик-овқат ғамлаш, миш-миш гапларга кулоқ тутишдир. Агар Аллоҳ бирон бандани ўз ҳолига ташлаб қўйса, на унинг куч-қуввати, на мол-дунёси, на мансаби унга фойда бера олади. Ҳатто бутун дунё кучлари унга ёрдам бериш учун жам бўлсалар ҳам бирон наф келтирмаслар. Бироқ мўмин киши энг оғир лаҳзаларда ҳам Аллоҳ марҳаматига умид қилади. Иймонига путур етказмайди, илм олишни канда қилмайди. Ўрганганларига амал қилиш орқали осуда ҳаётга эришади. Сабр қилган ва ёлғиз Роббимга таваккал қиладиган амал қилувчиларнинг ажр – савоби нақадар яхши.

Илмини йўқотган инсон шамолга учган қоғозга ўхшайди. Тақдир шамоли уни турли тўсиқларга учириб боради. Қалбини илм зиёси билан тўлдирган мўмин тақдир шамолларидан ўзини ҳимоя қилади, кулфатга ўзини бошламайди.

Хаёлингизни дунё ҳаваслари билан эмас, Аллоҳ томонидан буюрилган ишларга машғул қилинг. Албатта, ризқ ва ажал бир-бирига яқин бўлган ва аввалдан тайин этилган нарсалардир. Агар инсон саодат аҳлидан бўлса, Аллоҳ таоло унга саккиз йўлни очади. Бу саккиз жаннат эшиги бўлиб, у бахтиёр инсон, уларни қайсинисидан хоҳласа, шунисидан киради. Шунинг учун Аллоҳ таоло мўмин бандасини бирон нимадан маҳрум этса, унга албатта, ундан-да афзалроқ ва манфаатлироқ бошқасини беради.

Агар банда Роббисининг ҳикматига сабр қилувчи ва инсофли бўлганида эди, дунё ва унинг лаззатлари, неъматларидан маҳрум қилишдаги фазли, ато этишидан кўра улканроқ марҳамат эка-

нини англаган бўларди. Аллоҳ бандасини нимаданки маҳрум этса, албатта, ниманидир ато этмоқ учун шундай қилади. Инсонга келадиган бир зарарни еру кўк аҳли бир жойга тўпланиб, ўнгламоққа киришсалар ҳам ўнглай олмас. Аллоҳ амри ва изнисиз ҳеч ким бандасига зарар ва ёмонлик қила олмас. Роббимнинг изнисиз ҳеч ким моддий ва маънавий ҳомийлик қилолмайди. Яъни Аллоҳ ихтиёр этмагунча, ҳеч ким мадад ололмайди. Ҳатто, пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам шафоати ҳам Аллоҳ изнига тобедир. Сабрли фақир банда дин жиҳатидан бой саналади. Илм эса қалб жилосидир. Кузатганмисиз, кўп гапирадиган инсон суҳбатидан бирор маъни топмайсиз. Мазмунли суҳбатлашишга интилиш лозим. Дунёда ҳам, охиратда ҳам ҳузурли бўлиш шунга боғлиқ. Шунини унутмаслик керакки, кўп гапирган – кўп хато қилади. Аллоҳни кўп зикр этиш керак. Аллоҳни кўп зикр этувчининг қалбига илм, кўнглига ҳикмат оқиб киради. Зеро, энг буюк мартаба илм саналади. Агар ким инсонларга ўргатиш мақсадида илм таҳсил қилса, унга етмиш пайғамбар савоби ато қилинади.

Илм амалдан беш жиҳати билан афзалдир:

1. Илм амалсиз ҳам бўлиши мумкин. Амал эса илмсиз бўлмайди.

2. Илм амалсиз ҳам фойда бериши мумкин. Лекин амал илмсиз фойда бермайди.

3. Амал лозим, илм эса чироқдай нурли.

4. Илм пайғамбарлар мақомидир.

5. Илм – Аллоҳнинг сифати. Амал эса бандаларнинг. Аллоҳнинг сифати, албатта, бандаларнинг сифатидан устундир.

Олим кишининг уйқуси, жоҳил одам ибодатидан афзалдир. Шунини унутманг, дунё ва охиратнинг яхшилиги-ю шарафи илм билан бўлади. Бит-

та ихлосли олим Роббим наздида минг шаҳиддан афзалдир.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам айтадилар:

– Қиёмат кунда тўрт нафар киши ҳисоб-китобни кўрмасдан жаннат эшиги олдига келтирилади. Улар: 1. Илмига амал қилган олим; 2. Шаҳид киши; 3. Бефасод ҳаж қилган ҳожи; 4. Ҳалол мол топишни касб қилиб, Аллоҳ йўлида риёсиз эҳсон қилган сахий. Булар жаннатга қайси бирлари аввал кириши ҳақида тортишиб қолади. Шунда Жаброил алайҳи васаллам улар ўртасида ҳукм чиқариш учун етиб келадилар. Биринчи бўлиб, шаҳиддан дунёда нима амал қилганини сўрайдилар. Шаҳид:

– Мен жанг майдонида Аллоҳ розилиги учун ўлдирилдим. – дейди.

– Шаҳид савобини кимдан эшитгансан? – деб сўрайдилар.

– Уламолардан, – деб жавоб беради шаҳид.

– У ҳолда муаллимнинг олдида одоб сақла. – деб танбеҳ берадилар Жаброил алайҳи васаллам.

Сўнгра ҳожи ва сахий билан ҳам шундай савол-жавоб бўлади. Шунда олим:

– Эй, Роббим! Мен бу илмга сахийнинг саховати билан эришдим-ку? – дейди. Шунда Аллоҳ таоло: «Эй жаннат эшигини оч! Бу олим тўғри гапирди. Шунинг учун аввал сахий, сўнг қолган учовлари кирсин», деб амр қилади.

Жон – танага меҳмон. Инсон дунёда яшаш учун борини йиғиб тераяпти. Аммо илм олиш учун ҳам шундай шошилаяптими? Ёки вақт мени кутиб туради, деб ўйлайдими?

Инсоннинг ҳаётида эгизак ҳамроҳи бор: иймон ва илм. Ана шу ҳамроҳ насиҳатига амал қилган банда ибодатни тирикчиликдан устун қўяди. Роббим газабига учрамайди.

МУНДАРИЖА

«Кундалик»ни ўқиб... ..	3
Муқаддима	8

БИРИНЧИ ҚИСМ.

КУНДАЛИГИМ ТИЛГА КИРДИ

Кўзгу ва қуёш	12
Қалбинг умидини сўндирма	14
Қишга ҳамнафас баҳор	16
Эртанги кун бизники, кеча ҳам	16
Гул ва кул	18
Бир таклиф тўғрисида	20
Майса бағридаги табассум	21
Ўзимни азобга ташлаш	21
Руҳ ва нафс (икки ғариб ошиқ)	23
Оқ ва қора	25
Бахтни узоқдан изламанг	27
Эт ва суяк	28
Севишганлар куни	30
Саҳна орти	33
Фабрикалар	34
Туфилган кун	35
Санъат тўғрисида	36
Дилимдаги гаплар	39
Ҳаёт ва хаёл	45
Момоқалдироқ	46
Истеъдод садоси	47

ИККИНЧИ ҚИСМ

ФИКР ДУНЁСИ

(Ҳаёт ҳикмати)

Дўстимга мактуб	50
Болаликнинг беғубор олами ва	53
Жон ширин	55
Нафс ҳийласига учмаган қалб	57
Бола – азиз, одоби – ундан азиз	61
Бола қалбидаги гўзаллик	62
Ақл – дўст, нафс – душман	64

Борлиқдаги ҳар бир мавжудот ҳикмат билан яратилади	67
Азизим, сенга нима бўлди	69
Қўлингизни дуога очинг	72
Ожиз ёки заиф бўлиш асида нима	72
Инсон қанчалик қудратли	74
Илтижо	76
Қалб таскини	80
Қўлингизни дуога очинг	82
Дунё неъматлари ва унинг заволи	82
Денгиз сафари ва йўловчи	85
Денгиз маёғи сўнадими	89
Қайта тирилиш ҳақ	89
Ҳаётнинг асл моҳияти	92
Иймон ва илм – ҳаётимнинг эгизак ҳамроҳи	93

Адабий-бадiiй нашр

ХУЛИЁ КАРТАЛ

ЁШ ҚИЗНИНГ КУНДАЛИГИ

Муҳаррир
Шаҳноза РАҲМОНОВА

Мусахҳиҳ
Суннат МУСАМЕДОВ

Техник муҳаррир
Сурайё АҲМЕДОВА

Бадiiй муҳаррир
Уйғун СОЛИҲОВ

Компьютерда саҳифаловчи
Феруза БОТИРОВА

Босишга 23.10.2014 й.да рухсат этилди. Бичими 84x108 1\32.
Босма тобоғи 3,125. Шартли босма тобоғи 5,25.
Гарнитура «Bookman Суг+Uzb». Офсет қоғоз.
Адади 5000 нусха. Буюртма № 243.
Баҳоси келишилган нархда.

«Янги аср авлоди» нашриётида тайёрланди.
Лицензия рақами: АИ №198, 2011 йил 28.08 да берилган.
100113. Тошкент, Чилонзор-8, Қатортол кўчаси, 60.

Мурожаат учун телефонлар:

Нашр бўлими – 278-36-89; Маркетинг бўлими – 128-78-43
факс — 273-00-14; e-mail: yangiasravlodi@mail.ru